

Инсон, унинг
ҳуқуқ ва эркинлик-
лари ҳамда манфа-
атлари — энг олий
қадрият.

Ислом КАРИМОВ

Ma'rifat

ENLIGHTENMENT XALQ ZIYOLILARI GAZETASI معرفت

1931-yildan chiqa boshlagan • E-mail: info@marifat.uz • 2012-yil 5-dekabr, chorshanba № 96 (8537)

ФАҚАТ ИШЛАМОҚНИНГ ЎЗИ ЖУДА КАМ...

ёки муסיқа мактабларидан
бирининг ҳаётига назар

Ҳаёт шундай: одамзод ўзига турлича яшаш тарзини танлаб оларкан. Кимлардир ўзи ҳам ёниб, атрофидагиларнинг қалбида ҳам жўшқин бир иштиёқ уйғотиб умргузаронлик қилса, яна бировлар тутундай тутаб, боридан нолиб, йўғини тополмай, ўзгаларга-да аламлар улашиб кун кечирмоқдан маъни-мазмун изларкан. Хўш, биз уларнинг қай бирлари қаторида эканмиз? Ўтли юрак билан, яратиб, яратиш завқини дилларга жо этиб кундузларни ўтказ-сак, тунларнинг ороми қанчалар тотли бўлишини ҳис эта-ймизми? Ёки «фалон нарсаси йўқ, фалончи айбдор»дан на-рига ўтолмайин катта-катта имконларимизни бой бериб, қуруқ қўл билан эрталаримиз-га пешвоз чиқаяймизми?.. Балки, бундай мулоҳазаларнинг мавзуга не дахли бор, дерсиз? Хулоса чикаришдан олдин, яхшиси, биз билан На-

воий вилоятининг энг олис ту-манларидан бири — Хатирчи-да замонавий андозалар асо-сида қад ростлаган болалар му-сиқа ва санъат мактаби ҳаёти билан яқиндан тани-шинг. Ҳукуматимиз раҳбария-ти келажагимиз ворислари — бизнинг, сизнинг, кўни-кўшни, ёру биродарларимиз-нинг фарзандлари му-сиқий таълим олиши учун шунча-лар ғамхўрлик кўрсатаётган экан, бунинг замирида бар-чамиз учун муҳим бўлган эзгу мақсадлар мужассам. Аммо тизимда ҳали ҳар биримиз-нинг жонқуярлигимиз билан-гина ечим топиши мумкин бўлган масалалар кам эмас. Биргина му-сиқа мактаби ҳаётига назар ташлар экан-миз, биз жамики замондош-ларимизни ана шулар хусуси-да ўйлаб кўришга, амалий ишларга елкадош бўлишга ундашга уриндик.

(Давоми 5-бетда.)

Qaror va ijro

ЯНГИ МУСИҚА ВА САНЪАТ МАКТАБИ

Давлатимиз раҳбарининг 2008 йил 8 июлда қабул қилинган "Болалар му-сиқа ва санъат мактабларининг мо-дий-техник базасини мустаҳ-камлаш ва уларнинг фаолиятини янада яхшилаш бўйича 2009—2014 йилларга мўлжал-ланган Давлат дастури тўғри-сида"ги қарори ижроси дои-расида Фарғона вилояти Мар-ғилон шаҳрида 10-болалар му-сиқа ва санъат мактабининг

янги биноси фойдаланишга топирилди.

Айни вақтда мазкур маскан-да 85 нафар ўғил-қиз фор-тепьяно, ўзбек халқ чолғула-ри, торли созлар, ракс, рас-сомлик, тасвирий санъат каби йўналишларда му-сиқа ва санъат сирларини пухта эгалламоқ-да. Уларнинг ижрочилик ма-хорати ва ижодий қобилияти-ни шакллантириш учун мазкур билим масканида барча шаро-итлар яратилган.

Жумладан, 200 ўринли кон-церт залида ўқувчилар ижро-сидаги концерт дастурлари ўтказилади. Шунингдек, тасви-рий ва амалий санъат сирла-рини эгаллаётган ёшлар ижо-дига бағишланган кўргазмалар ҳам ташкил этилади.

Суратда: Марғилон шаҳ-ридаги 10-болалар му-сиқа ва санъат мактаби.

Муқимжон ҚОДИРОВ (Ўза) олган сурат.

ФИДОЙИ ЁШЛАРГА "ЎЗБЕКИСТОН БЕЛГИСИ" КЎКРАК НИШОНИ ТОПШИРИЛДИ

"Туркистон" саройи-да мамлакатимиз тараққиётига муносиб ҳисса қўшаётган бир гуруҳ ёшларга "Ўзбе-кистон белгиси" кўкрак нишони топширилди.

2-бет

ТАЪЛИМ МАКОНИДА ИНТЕРФАОЛ ЎҚИТИШ МАЖМУАСИ

Замонавий интерфаол мажмуалар, яъни компьютер, видеопроектор ва интерфаол электрон доска ўқув-тарбия жараёнида юксак натижаларга эришишнинг муҳим таркибий қисми ҳисобланади. Бу бугун ҳақиқатга айланган: кўплаб университетлар, институтлар, коллеж, лицей, мактаблар бу усуллар билан жиҳозланган.

8-9-бетлар

КАМҚОНЛИК

Шифокорлар қон таҳлилига қараб, бемор организмдаги гемоглобин миқдорини аниқ-лайдилар. Агар гемог-лобин кўрсаткичи 110—120 бўлса, бу меъёр ҳисобланади. Аксинча, 70—80 рақами қайд қилинса, камқон-лик ташхиси қўйилади. Хўш, бу қандай касал-лик, келиб чиқиш сабаблари нимада?

14-бет

Шамолда оҳиста тебранаётган шарларни жамлик бахтини туямиз... Турфа шарлар ва қўлида тутганча чопқилаб кетаёт-ган болакай фаввора ёнида учиб-қўна-ётган оппоқ кабутарларга узоқ тер-мулиб қолди. Унинг шу ҳаракатини, бутун оламларни сифдирғувчи юрагида қандай ҳислар кечаётганини ҳеч ким тавсифлаб бера олмаса керак. Бироқ шугина манзара кўнглимиз-га ажиб илиқлик бахш этади, юртимизга, оила-мизга Истиқлол туҳфа этган тинчлик, хотир-қайфиятимизга ҳамоҳанг. Бу ерда "Конститу-циямиз — бахтимиз пойдевори", "Президент асарларини ўрганамиз" республика кўрик-тан-ловлари ғолибларини тақдирлаш маросими бўлиб ўтмоқда.

Reportaj

ҲУҚУҚИЙ БИЛИМЛАР БЕЛЛАШУВИ

Ёшларнинг ҳуқуқий мадания-тини юксалтириш — демократик ҳуқуқий давлат ва фуқаролик жа-миятини шакллантиришнинг асосий омили ҳисобланади. Шу боис ёшларни қонун билан қилиб тарбиялаш, ҳуқуқий онги ва маданиятини юксалтириш жа-мият аъзоларининг асосий вази-фасидир. Мамлакатимиз раҳбари-нинг 1997 йил 25 июндаги «Ҳуқуқий тарбияни яхшилаш, аҳолининг ҳуқуқий маданияти даражасини юксалтириш, ҳуқуқ-шунос кадрларни тайёрлаш ти-зимини такомиллаштириш, жа-моатчилик фикрини ўрганиш ишини яхшилаш ҳақида»ги фар-мони бу борадаги вазифаларни белгилашда муҳим аҳамият касб

этди. Аҳолининг ҳуқуқий мадания-тини ошириш юзасидан олиб борилаётган ишлар давлат сиё-сатининг асосий йўналишларидан бирига айланди. Ҳар бир демок-ратик давлат қонун устувор бўли-шини кўзлар экан, аввало, халқ-нинг ҳуқуқий онгини янада юк-салтиришга ҳамда ёшларнинг ҳуқуқий тарбиясига жиддий аҳамият қаратиши табиий. Халқ таълими вазирлиги тизимидаги муассасаларда 8 декабрь — "Ўзбе-кистон Республикаси Конститу-цияси қабул қилинган кун" умумхалқ байрами юқори са-вияда нишонлаш ҳамда ўқувчи-ларнинг ҳуқуқий онги, мадания-тини юксалтириш, билимларини янада бойитиш мақсадида 10 но-

ябрдан 10 декабрда «Консти-туциямиз — ҳуқуқ ва эркинлиги-миз қафолати» шиори остида "Конституция сабоқлари" ҳуқуқий, маънавий-маърифий тад-бирлар ойлиги эълон қилинган.

(Давоми 3-бетда.)

Yoshlarimiz o'rtasida "Mana shu muqaddas tuproq meniki, bu yerda ota-bobolarimning xoki yotibdi. Agar shu musaffo osmon, shu erkin va yorug' hayot, mana shu muqaddas Vatanni men himoya qilmasam, kim himoya qiladi?" degan g'oya o'ziga xos shior va e'tiqodga aylanib bormoqda.

ФИДОЙИ ЁШЛАРГА "ЎЗБЕКИСТОН БЕЛГИСИ" КЎКРАК НИШОНИ ТОПШИРИЛДИ

"Туркистон" саройида мамлакатимиз тараққиётига муносиб ҳисса қўшаётган бир гуруҳ ёшларга "Ўзбекистон белгиси" кўкрак нишони топширилди.

Президентимиз Ислам Каримовнинг 2003 йил 4 августдаги фармонида биноан ушбу мукофот билан маънавият, маданий мерос ва умуминсоний қадриятлар негизда юсак ватанпарварлик, халқпарварлик, фидойилик туйғусини ва меҳнатсеварлик фазилатларини ўзида муҷассамлаштирган, Ватанимиз обрўси, шон-шўхрати ва шарафини юксалтиришга ҳамда унинг халқаро нуфузини оширишга хизмат қилаётган, мамлакатнинг ижтимоий-сиёсий ҳаётида фаол иштирок этиб намуна кўрсатаётган ёшлар тақдирланади.

Мамлакатимизда ёш авлоднинг жа-

ҳон андозалари даражасида таълим олиши, касб-хунар эгаллаши, спорт билан шуғулланиши, ўз салоҳияти ва интилишларини рўйбга чиқариши учун яратилган кенг шарт-шароитлар самарасида йигит-қизларимиз турли соҳаларда улкан ютуқларни қўлга киритмоқда.

Давлатимиз раҳбарининг «Бугун ёшларимиз ҳал қилувчи куч бўлиб ҳаётга қияпти. Мен бу ёшларга ўзимга ишонгандек ишонаман», деган сўзлари замирида навқирон авлодимизга нисбатан қанчалар меҳр, ишонч ва эътибор муҷассам эканини қўллаб амалий мисолларда кўриш мумкин.

Ёшларимиз ўртасида «Мана шу муқаддас тулрок меники, бу ерда ота-боболаримнинг хоки ётибди. Агар шу мусаффо осмон, шу эркин ва ёруғ ҳаёт, мана шу муқаддас Ватани мен ҳимоя қилмасам, ким ҳимоя қилади?» деган гоя ўзига хос шир ва эътиқодга айланиб бормоқда.

Ана шундай соғлом фикрли ёшларни ўз атрофида бирлаштириш, уларни ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш ва манфаатларини

таъминлашда "Камолот" ёшлар ижтимоий ҳаракати муҳим ўрин тутмоқда. Ҳаракат томонидан ўз билими ва истеъдоди, меҳнатсевар-

Farmon va ijro

лиги ва фидойилиги билан Ватанимиз ривожига муносиб ҳисса қўшаётган ёшларни рағбатлантиришга ҳам алоҳида эътибор қаратилмоқда.

"Ўзбекистон белгиси" кўкрак нишони мамлакатимиз ёшлари учун энг фахрли мукофотлардан биридир. Жорий йилда илм-фан, маданият, таълим, соғлиқни сақлаш, санъат, журналистика, спорт, қишлоқ хўжалиги, кичик бизнес, ҳуқуқ ва ҳарбий соҳаларда ўқиётган, ишлаётган ҳамда илмий-ижодий фаолият билан шуғулланиб, юсак натижаларга эришаётган 35 нафар йигит-қизга "Ўзбекистон белгиси" кўкрак нишони топширилди.

— Мамлакатимизда ёшларга қаратилаётган эътиборни ҳар қадамда ҳис этамиз, — дейди Андижон давлат университети катта ўқувчиси Азаматжон Раҳимов. — Мен ҳам ушбу эътибор самарасида пухта билим олиб, ўзбек тили ва адабиёти фани бўйича рес-

публика олимпиадаси, "Ёш олимлар" танлови қолиби бўлдим. 2008 йилда номзодлик диссертациясини ёқладим. Ҳозир географик объектларни номлаш ва атамаларни тўғри қўллаш масалалари юзасидан изланишлар олиб борапман.

«Ўзбекистон белгиси» кўкрак нишони совриндорлари давлатимиз раҳбарига юртимизда ёшлар камолоти йўлида кўрсатаётган доимий эътибори ва ғамхўрлиги учун миннатдорлик билдириб, бундан буён ҳам Ватанимиз раҳнақи ва халқимиз фаровонлиги йўлида астойдил хизмат қилишларини таъкидлади.

Тадбирда Ўзбекистон Республикаси Бош вазирининг ўринбосари А. Икромов иштирок этди.

Анвар САМАДОВ,
ЎЗА мухбири

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ МАЖЛИСИ СЕНАТИДА

5 декабрь куни Тошкент шаҳрида Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Сенатининг ўнчинчи ялпи мажлиси очилади.

Кеча Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Сенати Кенгашининг мажлиси бўлиб ўтди. Унда ишчи гуруҳ раҳбарининг бўлажак ялпи мажлисни ўтказишга тайёргарлик тўғрисидаги ахбороти тингланди.

Сенат қўмиталарининг раислари қўмиталар мажлисларининг ўтказилганлиги тўғрисида ва ўнчинчи ялпи мажлис муҳокамасига кириштирилган қонунлар юзасидан хулосалар, бошқа масалалар юзасидан қарорлар бўйичалари тайёрлиги ҳақида ахборот берди, мажлис ишини ташкил этиш юзасидан ўзаро фикр алмашди.

Кенгаш мажлисида таъкидланганидек, Сенатнинг бўлажак ялпи мажлисида 20 та масала, шу жумладан, 8 та қонун қўриб чиқиши мўлжалланмоқда.

Кенгаш мажлисида Ўзбекистон Республикасининг 2013 йилги Давлат бюджети ҳамда 2013 йилда иш ўринлари ташкил этиш ва аҳоли бандлигини таъминлаш дастури қўриб чиқи-

ши ҳамда тасдиқланишининг муҳимлиги кўрсатиб ўтилди.

Кенгаш аъзолари Сенатнинг ялпи мажлиси муҳокамасига киритилаётган, сиёсий ва ижтимоий-иқтисодий ҳаётнинг барча соҳаларини изчил ислоҳ қилиш ҳамда либераллаштиришга, давлат бошқарувини такомиллаштиришга, шунингдек, Мамлакатимизда демократик ислохотларни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамиятини ривожлантириш концепциясини амалга оширишга қаратилган Ўзбекистон Республикаси қонунларининг аҳамиятини алоҳида таъкидлаб ўтди. «Тадбиркорлик фаолияти соҳасидаги руҳсат бериш тартиб-таомиллари тўғрисида»-ги, янги таҳрирдаги «Норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар тўғрисида»-ги, «Хусусий банк ва молия институтлари ҳамда улар фаолиятининг кафолатлари тўғрисида»-ги, «Тезкор-қидирув фаолияти тўғрисида»-ги, «Сайлов эркинлиги янада таъминланиши ва сайлов қончилиги янада ривожлантирилиши муносабати билан «Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисидаги сайлов тўғрисида»-ги ҳамда «Халқ депутат-

лари вилоят, туман ва шаҳар Кенгашларига сайлов тўғрисида»-ги, Ўзбекистон Республикаси қонунларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш ҳақида»-ги, «Солиқ ва бюджет сиёсатининг 2013 йилга мўлжалланган асосий йўналишлари қабул қилинганлиги, шунингдек, солиқ ҳисоботини тақдим этиш даврийлиги қисқартирилиши муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида»-ги Ўзбекистон Республикаси қонунлари, шунингдек, бошқа қонунлар шулар жумласидандир.

Мажлисида Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Сенати Кенгашининг вазирлиги тааллуқли бошқа масалалар ҳам қўриб чиқилди.

Муҳокама қилинган барча масалалар бўйича Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Сенати Кенгашининг тегишли қарорлари қабул қилинди.

Ўзбекистон
Республикаси
Олий Мажлиси
Сенатининг
матбуот хизмати

М.Ломоносов номидаги Москва давлат университетининг Тошкент филиалида "Энг намунали хотин-қизлар қўмитаси бошланғич таъкилоти" кўрик-танловининг республика босқичи қолибларини тақдирлаш маросими бўлиб ўтди.

Бугун замонавий ўзбек аёли деганда фақат оиладаги меҳрибон она, турмуш ўртоғига эмас, балки жамият ҳаётида фаол қатнашиб, ўз фикрини дадил айтишга уринаётган раҳбар, таъкилотчи ва тарбиячи аёл ҳам қўз олдимизда гавдаланди. Бугун фаол аёл таълим даргоҳларида, маҳаллалар ва бошқа турли корхона-ташкилотларда хотин-қизлар қўмитаси етакчиси сифатида ишлаб, ўсиб келаётган, катта ҳаёт оstonида турган қизлар, турли ёшдаги аёлларнинг орзу-истаклари, ўй-хаёллари билан ўртоқлашмоқда, уларга маънавий қўмақ бермоқда.

ФАОЛ АЁЛЛАР ТАҚДИРЛАНДИ

Республикаимиздаги мавжуд маҳаллалар, корхона ва таъкилотлар ҳам таълим муассасаларидаги 41 мингдан ортиқ бошланғич таъкилот ўртасида ўтказилган мазкур танловнинг туман-шаҳар босқичида 18 мингга яқин аёл иштирок этган бўлса, вилоят босқичида 2000 бошланғич таъкилот раисаси қатнашди. Шулардан 84 иштирокчи республика босқичига тавсия этилди.

Тақдирлаш маросимида энг намунали маҳалла, энг намунали умумтаълим мактаби, энг намунали касб-хунар коллежи ёки академик лицей, энг намунали олий ўқув юрти, энг намунали тиббиёт муассасаси, энг намунали корхона хотин-қизлар қўмитаси бошланғич таъкилотчи номинаторлари бўйича қолиблар номи эълон қилиниб, уларга таъкилотчиларнинг дипломи ҳамда қимматбаҳо совғалари топширилди.

— Қўнғирот сода заводида 1385

ҳодим ишлаётган бўлса, шуларнинг 386 нафари аёллардир, — дейди танлов қолиби, завод хотин-қизлар қўмитаси бошланғич таъкилотчи раисаси Гала Қалжано-ва. — Аёллар манфаатини ҳимоя қилиши, болалар, кам таъминланганлар муҳофазаси йўлида турли тадбирларни амалга оширмоқда-ми. Уларнинг саломатлигини мустаҳкамлаш мақсадига йилга бир марта дам олиш масканларига юбориб туради. Уч ёшга тўлган боласи бор ёш оналар учун эса иш вақти 7 соат деб белгилаб берилган.

— Бугун мамлакатимизда аёл-

ларга катта эътибор берилмоқда, — дейди "Ўзбекистон ҳаво йўллари" Миллий авиакомпанияси хотин-қизлар қўмитаси бошланғич таъкилотчи раисаси Заҳра Аҳмедова. — Бизнинг жамоамизда 5 мингдан ортиқ аёл меҳнат қилаётган бўлса, шулардан 15 нафари нуфузли Давлат мукофотлари билан тақдирланган. 300дан ортиги раҳбарлик лавозимида иш олиб бора, 215 ҳодим "Авиакомпан-дрия" унвонига сазовор бўлган.

Қолиб ва иштирокчилар орасида ўз фаолиятини намунали йўлга қўйган, мамлакатдаги ислохотлар, аёллар ва оилаларни ҳимоялашга қаратилган халқаро ва миллий ҳужжатлар моҳиятини яхши тушушган, иш шариоитлари тўлиқ яратиб берилган хотин-қизлар қўмитаси бошланғич таъкилотлари раисаларининг илғор таъриба ва услубларини омаллаштириш белгилари олинди.

Соҳиба МУЛЛАЕВА,
"Ma'rifat" мухбири

(Давоми. Боши 1-бетда.)

Ойлик давомида «Ўзбекистон Республикаси Конституцияси давлат ва жамият тараққиётининг ҳуқуқий асоси» мавзусидаги фото ва расмлар танлови, «Конституция билимдонлари» викторинаси, воёга етмаганлар билан ишлаш комиссиясининг жойлардаги бўлимлари билан ҳамкорлида «Ўзбекистон Республикаси Конституцияси ва қонунларида Сенинг ҳуқуқларинг ва бурчларинг» мавзусида учрашувлар ташкил этилмоқда. Адлия вазирлиги, «Камолот» ЁИХ, «Соғлом авлод учун» халқаро хайрия жамғармаси, «Тасвирий ойна» ижодий уюшмаси ҳам-

ий фаоллигининг янада ошишига хизмат қилишини таъкидлади.

— «Конституция — бахтимиз пойдевори» кўрик-танловининг тасвирий санъат йўналишида иштирок этиб, 2-ўрин соҳибига айландим, — деди Миробод туманидаги 125-умумтаълим мактабининг 9-синф ўқувчиси Зиёда Саидазимова бизни ўз суратлари намойишга қўйилган томонга бошларкан.

Жажжи мўйқалам эгасининг ижод намуналарига назар ташлаб, бетакор табиат тасвири, яйловга ёйилган сурувлар, сув бўйида салобат тўкиб турган Олий Мажлис биноси, давлатимиз рамзлари, истиқлолимиз тимсолига айланиб

ҲУҚУҚИЙ БИЛИМЛАР БЕЛЛАШУВИ

корлигида ўтказилган «Конституция — бахтимиз пойдевори», «Президент асарлари билимдонли» кўрик-танловлари эса чин маънодаги қизгин беллашувларга айланди.

Куйи босқичларда «Ўзбекистон — жонажон Ватаним» мавзусидаги диктант ёзиш баҳсларида 1,3 млн. нафар 2—4-синф, «Конституция — бахтимиз пойдевори» мавзусидаги ижодий баён ёзиш беллашувларида 1,2 млн. нафар 5—7-синф, «Ўзбекистон келажаги баркамол авлод қўлида» мавзусидаги иншолар танловида 937 минг нафар 8—9-синф ўқувчиси иштирок этди. Шунингдек, «Ўзбекистон — ягона Ватан» мавзусидаги асфальтга расм чизиш танлови 500 мингдан зиёд 2—4-синф ўқувчилари ва «Баркамол авлод» марказларининг тўғарак аъзоларини қамраб олди.

«Президент асарларини ўрганамиз» республика кўрик-танлови эса тўрт босқичда ташкил этилди. Юртимизнинг турли гушаларида ўтган биринчи босқичда 45 мингдан зиёд, иккинчи — туман(шаҳар) босқичида 9 мингдан ошди, Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар ва Тошкент шаҳри миқёсидаги учинчи босқичда эса 150 нафардан ортиқ ўғил-қиз иштирок этиб, сўнгги босқич қатнашчилари аниқланди.

Шундай қилиб, қизгин баҳсларга бой бўлган танловларда қўчиллар орасидан энг қўчиллар сараланди. Тақдирлаш маросимида Халқ таълими вазири ўринбосари Абдугани Холбеков ушбу тадбирларнинг ўтказилиши Бош Қомусимизнинг мазмун-моҳиятини пухта ўрганиш, унинг инсонпарварлик, демократик ва адолатпарварлик тамойилларини англашга қўмаклашиши билан бирга, тайёрланган ёзма ишлар, тасвирий санъат асарлари, видеороликлар таълим муассасаларининг маънавий-маърифий, ҳуқуқий-ахлоқий мазмундаги кўргазмалар воситалари билан жиҳозланишига, бу эса ўқувчи-ёшлар ҳуқуқий саводхонлиги ва ижтимо-

бораётган бунёдкорлик ишларини ўсмирларга хос нигоҳ ва илқ меҳр билан акс эттирганининг гувоҳи бўлди.

— Қизим Маржона танловда иштирок этиш мобайнида тинимсиз изланди, сидқидилдан меҳнат қилди, — дейди Бухоро туманидаги 3-мактаб ўқитувчиси Муниса Ғайбуллаева. — Ўзим ҳам педагог бўлганим боис яқиндан ёрдам беришга ҳаракат қилдим. Дастлаб, бахтимиз қомуси — Конституциямизнинг ҳар бир моддасини алоҳида эътибор ва синчковлик билан ўргандик. Сўнг мазмун-моҳиятини ижодий ишларда қандай акс эттириш мумкинлиги ҳақида маслаҳатлашдик. Маржонанинг ўрганиш ва ҳаётий кузатишлари асносида туйган ҳамда шу ҳисларнинг бадий ифодаси ўлароқ қозғога тушган фикр-мулоҳазаларини қўллаб-қувватладим. Мана, ушбу меҳнатлари натижасида у «Конституция — бахтимиз пойдевори» танлови ғолиблари сафидан ўрин олиб турибди. Ушбу жараёнда эгаллаган билими, тўплаган тажрибаси қизимга келажақда ҳам асқотишига ишонаман.

— Танловда Юртобшамизнинг «Мамлакатимизда демократик ислохотларни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамиятини ривожлантириш концепцияси» деб номланган маърузаси асосида ёзган иншоим билан қатнашдим, — дейди «Президент асарларини ўрганамиз» республика кўрик-танловининг олий ўрин соҳибига, Яққасарой туманидаги 118-мактабнинг 9-синф ўқувчиси Азимжон Мирзабоев. — Танлов иштирокчиси сифатида шундай хулосага келдимки, Президентимизнинг асарлари, нутқ ва маърузаларини чуқур ўрганиш бугунги даврнинг долзарб масалалари моҳиятини тushунишда, Ватанимизнинг буюк келажагини қуришда биз ёшлар учун дастуриламал бўлиб хизмат қилади.

Дилшод КАРИМОВ,
«Ma'rifat» мухбири

Б.РИЗОҚУЛОВ олган суратлар.

КОНСТИТУЦИЯ — БАХТИМИЗ ПОЙДЕВОРИ

Кўшработ туманидаги 86-умумтаълим мактабида «Ҳуқуқий билимдонлик сари» деб номланган тадбир бўлиб ўтди.

Тадбирда вилоят ва туман адлия бoshқармаси ҳамда ички ишлар ходимлари иштирок этиб, йигит-қизларга ҳуқуқий тарбияга оид кўникмалар ҳақида тушунча беришди. Шунингдек, ўқувчилар ўзларининг тарих ва ҳуқуқ ҳамда Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар фанидан олган билимларини намойиш этишди.

— Биз ўз ижтимоий-шахсий ҳаётимизни, ҳуқуқ ва қонуний манфаатларимизни Конституциясиз тасаввур қила олмаймиз, — дейди тарих фани ўқитувчиси Хидир Бобоқулов. — Бош Қомусимиз ҳар бир фуқаронинг бурч ва мажбуриятларини аниқлаб туривчи олий юридик ҳужжатдир. Шу маънода Конституциянинг мазмун-моҳиятини чуқур англаб, унга амал қилиш ҳар биримиз учун муҳим аҳамият касб этади.

Жўракул ИСКАНДАРОВ,
шу мактаб ўқитувчиси

ЎЗБЕКИСТОН
РЕСПУБЛИКАСИ
КОНСТИТУЦИЯСИ,
48-МОДДА

Фуқаролар
Конституция
ва қонунларга
риоя этишга,
бошқа киши-
ларнинг ҳуқуқ-
лари, эркинлик-
лари, шаъни
ва қадр-қимма-
тини ҳурмат
қилишга
мажбурдирлар.

7-синфда таҳсил олаётган Мафтуна Намозова ўтган ўқув йилида тарих фанидан билимлар беллашувининг республика босқичида муваффақиятли иштирок этди. Ўқувчиларимиз кўлга киритаётган бундай натижалар тасодиф эмас. Мактабимизда тарих ҳамда давлат ва ҳуқуқ асослари фанларининг самарали ўқитилиши, ўқувчиларда Конституциямизга оид билимларни шакллантириш борасида яхши тажриба тўпланган. Яқинда ўтказилган Конституциямиз қабул қилинганлигининг 20 йиллигига бағишланган «Конституция — келажагимиз пойдевори» адабий-бадий кечасида ҳам ўқувчилар ҳуқуқий саводхонлик бўйича беллашдилар. Унда ўқувчилар Бош Қомусимизнинг боб ва моддалари асосида тайёрланган сахна кўринишларини намойиш этдилар.

Тадбир сўнггида чуқур билим ва маҳоратларини намоён этган ўқувчилар фахрий ёрлик ҳамда ҳуқуқий адабиётлар билан тақдирланди.

Интизор ҚАЛАНДАРОВА,
Жиззах шаҳридаги 7-мактаб ўқитувчиси

Юнусобод туманидаги 51-умумтаълим мактабида Конституциямизнинг 20 йиллигига бағишланган тадбир бўлиб ўтди. Ўқувчилар Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг моддалари, фуқароларнинг ҳуқуқ ва бурчлари ҳақидаги билимларини намоён этиб, устозлар олқишига сазовор бўлишди.

— Мактабимизда бундай тадбирлар тез-тез ўтказиб турилади, — дейди директорнинг маънавият ва маърифат ишлари бўйича ўринбосари Шаҳло Диллева. — Чунки ўқувчиларимизнинг ҳуқуқий саводхонлигини ва ижтимоий фаоллигини ошириш-

да масканимизда ўтказилаётган мана шундай тадбирлар, шу билан бирга, фан ойлукларининг аҳамияти катта бўлмоқда.

Тарих фани ўқитувчилари З.Жўраев, Н.Чориева ўқувчилар билан Ўзбекистон тарихи давлат музейи ҳамда Темурийлар тарихи давлат музейига саёҳат уюштириб, уларни юртимиз тарихи билан таништиришни режага қиритганлар. Қолаверса, ўқув муассасасида «Сиз қонуни биласизми?», «Конституция оламига саёҳат» тадбирлари орқали ҳам ўқувчиларни ҳуқуқий билимлари оширилмоқда.

Гулюз ОРИФЖОНОВА,
«Ma'rifat» мухбири

Пойтахтимиздаги 275-умумтаълим мактабида ҳам Конституциямизнинг 20 йиллиги муносабати билан байрам тадбири ўтказилди. Унда ўқувчиларнинг ҳуқуқий саводхонлиги акс этган сахна кўринишлари ва бадий чиқишлари намойиш этилди.

Ўзбекистон «Адолат» социал-демократик партиясининг Мирзо Улуғбек тумани бўлими томонидан ташкил этилган тадбирда Олий Мажлис Қонунчилик палатаси депутатлари, таниқли шоир ва ёзувчилар Конституциянинг мазмун-моҳияти ҳақида маълумотлар беришди. Қолаверса, бошланғич синф ўқувчилари герб, байроқ ва мадҳиямизга оид билимларини намойиш этиб, шеър ва қўшиқлар қўйлашди.

— Табиати асраш, илм сирларини пухта эгаллаш ва маънавий-моддий бойликларни сақлаш барчанинг ҳуқуқий бурчи эканини болаларга тушунтириб бориш бизнинг вазифамиз, — дейди директорнинг ўқув ишлари бўйича ўринбосари Зулфия Махмудова. — Ўқувчилар бу билимларни аввал одобнома, атрофимиздаги олам фанлари орқали ўрганиши, юқори синфда эса тарих, давлат ва ҳуқуқ асослари, Конституция оламига саёҳат, конституциявий ҳуқуқ фанларидан янада чуқурроқ ўзлаштиришди.

Тадбир доирасида мактабдаги «Бизнинг оила» иншолар кўрик-танлови ғолиблари ҳам тақдирланди. Жумладан, 7-синф ўқувчилари Умида Абдуганиева ва Гулжаҳон Турғунбоевага фахрий ёрликлар берилди.

Ш.БОЙМУРОВА

Yangiliklarda yurt nafasi

❖ **Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатасининг Фан, таълим, маданият ва спорт масалалари қўмитасида дарсликлар, ўқув қўлланмалари ва босма махсулотларнинг сифатини яхшилаш масалаларига бағишланган давра суҳбати бўлиб ўтди.**

Унда депутатлар, олимлар, таълим, нашриёт-матбаа соҳаси раҳбарлари, ўқитувчилар, услубчилар ва маънавият тарғиботчилари иштирок этди.

Айни пайтда Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлиги, Халқ таълими, Олий ва ўрта махсус таълим вазирликлари, Республика таълим маркази, Миллий ғоя ва мафкура илмий-амалий маркази, Республика Маънавият тарғибот маркази ва бошқа тегишли ташкилотлар мутахассисларидан иборат доимий ишчи гуруҳи дафтарлар қўғозининг сифати, шунингдек, муқоваларини миллий маънавиятимизга мос тарзда безаш ва уларни ишлаб чиқариш масалаларига алоҳида эътибор қаратмоқда.

Давра суҳбатига ёзув дафтарларини ишлаб чиқариш, дарсликларни янада такомиллаштиришга оид амалий таклиф ва тавсиялар билдирилди.

❖ **Самарқанд шаҳрида «Оила институтини мустаҳкамлашда фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органларининг роли» мавзuida халқаро илмий-амалий давра суҳбати бўлиб ўтди.**

Анжуман Республика «Маҳалла» хайрия жамоат фонди, Ўзбекистон Республикаси Президентини ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси ҳамда Стратегик ва миктақалараро тадқиқотлар институтини, Фуқаролик жамияти шаклланишини мониторинг қилиш мустақил институтини томонидан Япониянинг Цукуба ва Васада университетлари билан ҳамкорликда ташкил қилинди.

Халқаро давра суҳбати иштирокчилари Ўзбекистонда жамиятнинг асоси бўлган оила институтини мустаҳкамлаш ва ривожлантириш, соғлом оилани шакллантириш бўйича мақсадли вазифаларни ҳаётга тадбиқ этишда маҳалланинг ролини янада кучайтириш борасида амалга оширилаётган тизимли ва изчил чора-тадбирлар юзасидан атрофлича фикр алмашдилар.

❖ **Навоий шаҳрида вилоят давлат санитария-эпидемиология назорати марказининг замонавий янги биноси фойдаланишга топширилди.**

— «Саломатлик-2» лойиҳаси доирасида энг замонавий лаборатория ускуналари билан жиҳозланган уч қаватли муассасамизда ҳавфли юқумли касалликларни аниқлаш ва ўз вақтида бартараф этиш учун барча шароитлар яратилди, — дейди Навоий вилояти давлат санитария-эпидемиология назорати маркази бош шифокори Шокир Вафоев. — Жумладан, вирусология лабораторияси керакли таҳлил ва текширувлари шу ернинг ўзида амалга ошириш имконини беради.

Айни пайтда 80 нафарга яқин ходим меҳнат қилаётган муассасада турли юқумли касалликларнинг олдини олиш юзасидан тегишли ишлар олиб борилаётди.

❖ **Қарши шаҳрида «Йил аёли — 2012» миллий танловининг Қашқадарь вилояти босқичи бўлиб ўтди.** «Аёллар кенгаши» Республика жамоат бирлашмаси ва Ўзбекистон Хотин-қизлар қўмитаси ҳамкорлигида ташкил этилган танловда 13 нафар фаол ва ташаббускор аёл иштирок этди.

Ҳакамлар ҳайъати томонидан иштирокчиларнинг ҳар бир чиқиши, тақдим этган кўргазма ва фотоальбомлари синчковлик билан кўриб чиқилди ва баҳоланди. Якунда Китоб туманидаги «Элдорбек Абдоржон Луқмонов» фермер хўжалиги раҳбари Насиба Нуроова ғолиб деб топилди ва танловнинг республика босқичига йўлланма олди.

❖ **Андижон шаҳрида Президентимиз ташаббуси билан таъсис этилган «Нихол» мукофоти учун республика кўрик-танловининг вилоят босқичи бўлиб ўтди.**

Унда танловнинг туман, шаҳар босқичларида ғолиб чиққан 46 нафар истеъдод эгалари санъатнинг мусиқа, опера, мумтоз кўшиқлар, рақс ва замонавий эстрада йўналишлари бўйича ўз ижро маҳоратини намойиш этди.

Танловда ёш истеъдод соҳибларининг профессионал маҳорати, сахна маданияти, ижро этган асарларнинг бадиий савияси ана шу мезонлар асосида баҳоланди. Дилафрўз Собиржонова, Элдор Фуломов, Шоҳиста Холматова, Шаҳзода Собиржонова, Ҳусниддин Орифонов ўз йўналишларида ғолиб деб топилди, мамлакат босқичида иштирок этиш ҳуқуқини кўлга киритди.

ЎЗА ва махсус мухбирларимиз йўлаган материаллар асосида тайёрланди.

Она табиат ёшлар нигоҳида

Она табиатнинг мусоффолиги ва яшариши учун курашиш ҳар бир инсон зиммасидаги масъулиятли вазифадир. Бунинг авлод онига ҳам сингдириб бориш даркор. Шу мақсадда Юнусобод туманидаги 273-мактабда «Табиат — бизнинг уйимиз» деб номланган экофестиваль ўтказилди.

Ўзбекистон табиатни муҳофаза қилиш давлат қўмитаси ва «Экологик ландшафт» ном-

ли Тошкент шаҳар экологик жамияти билан ҳамкорликда ташкил этилган мазкур тад-

бирда таълим муассасасида фаолит яри- таётган «Эко- логия» тўга- раги аъзолари қизиқарли ра с м л а р кўргазмаси, сахна кўри- нишлари ор- қали она таби- атни асраб- авайлашга ёшлар эъти- борини қара-

тиш масалаларига тўхталиб ўтди.

— Мактабимизда ёшларнинг табиатга оқилана муносабатини шакллантириш ва уларнинг экологик маданиятини юксалтиришга катта эътибор қаратилади, — дейди мактабнинг биология фани ўқитувчиси, «Йилнинг энг яхши фан ўқитувчиси» республика кўрик- танлови ғолиби Лола Болтаева. — Ўқувчилар билан табиат кўйида жонли машғулотлар олиб борамиз, синфда табиат бурчаги ташкил қилганмиз. Бугунги тадбир ҳам болаларнинг табиатга муҳаббатини янада бойитишга хизмат қилишига ишонаман.

Экофестиваль якунида энг зукко ўқувчилар эсдалик совғалари билан тақдирланди.

Феруза ХОЛМУРОВА
Б.РИЗОКУЛОВ олган сурат.

Семинар иш бошлади

Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари уни- верситетида иқтидорли талабаларнинг илмий-амалий семинари бўлиб ўтди.

Унда мазкур таълим муассасасининг 80га яқин талабалари иштирок этди. Янги ўқув йилида ўз ишини бошлаган ушбу семинар икки ойда бир маротаба ўтказилиши кўзда тутилган.

— Семинар талабаларни илмий изланишларга йўналтириш, олиб бораётган тадқиқотларини янада такомиллаштириш ҳамда уларни қўллаб-қувватлаш мақсадида ўтказилди, — дей-

ди филология фанлари доктори, профессор Гулдан Бокиева.

Семинарда 20га яқин талабалар ўзларининг илмий тадқиқотларини йиғилганлар эътиборига ҳавола қилди. Жумладан, Тархима назарияси ва амалиёти факультети 3-босқич талабаси, Алишер Навоий номидаги давлат стипендианти Анорхон Имомалиеванинг «Шеър таржи- мада ўхшатиш ва метафоранинг ишлатилиш усуллари» мавзусидаги маърузаси йиғилганларда катта таассурот қолдирди.

Райхона ОЧИЛОВА,
ЎЗДЖТУ талабаси

Ҳамкорлик янада мустаҳкамланди

Самарқанд шаҳридаги 21-умумтаълим мактабида «Баркамол авлодни тарбиялашда оила ва таълим муассасаси ҳамкорлиги» мавзuida кўргазмали учра- шув бўлиб ўтди.

Учрашув Халқ таълими ва- зирлигининг Маънавий-ахло- қий тарбия бошқармаси, вилоят халқ таълими бошқарма- си, вилоят халқ таълими хо- димларини қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институ- ти, шаҳар халқ таълими муас-

сасалари фаолиятини методик таъминлаш ва ташкил этиш бўлими ҳамда маҳаллалар ҳам- корлигида ташкил этилди.

Кўргазма иштирокчилари турли экспонатларга бой бўлган мактаб тарихий бурча- ги ва «Оила-маҳалла-мактаб»

ҳамкорлик маркази фаолияти билан яқиндан танишдилар.

Йиғилишда марказ фаоли- ятини самарали ташкил этиш бўйича соҳа вакилларига те- гишли тавсиялар берилди. Шунингдек, мактабнинг 7-«Б» синф ўқувчилари томонидан «Маҳалла менинг — фахрим менинг» мавзuida бадиий чи- қишлар намойиш этилди.

Ҳаким ЖўРАЕВ,
«Ma'rifat» мухбири

«Мустақил диёрда мустаҳкам оила дилбандимиз»

«Гранд Мир» меҳмонхонасида Тош- кент шаҳар Ижтимоий ўзаро ёрдам «Меҳрибонлик» ногиронлар жамияти то- монидан «Мустақил диёрда мустаҳкам оила дилбандимиз» номли маданий-маъ- рифий тадбир ўтказилди.

3 декабрь — Халқаро ногиронлар куни му- носабати билан ташкил этилган ушбу тадбир- да «Меҳрибонлик» ногиронлар жамиятининг 150га яқин имконияти чекланган аъзоси, «Но- гиронлар», «Тадбиркорлар» ассоциациялари ҳамда «Статус» ижтимоий-ҳуқуқий маркази ва- киллари иштирок этди.

— Ушбу тадбир имконияти чекланган ин- сонлар қалбига қувонч бағишлаш билан бир-

га, уларни жамиятнинг фаол аъзоси бўлишга ундайди. «Меҳрибонлик» жамияти ногирон ин- сонларни ижтимоий ҳимоя қилиш, хусусан, иш билан таъминлашга ўз ҳиссасини қўшиб кел- моқда. Айни пайтда нуқсон бор инсонларга касб-хунар ўргатиш мақсадида турли тўғарак- ларни ташкил этиш масалалари ҳам муҳокама қилинмоқда, — дейди «Меҳрибонлик» ногирон- лар жамияти раиси Райхон Нурмухаммедова.

Тадбир доирасида ташкил этилган кўргаз- мада уйда тадбиркорлик билан шугулланаёт- ган имконияти чекланган инсонларнинг хунар- мандчилик, касаначилик бўюмлари намойиш этилди.

Моҳичехра ЛАТИПОВА,
«Ma'rifat» мухбири

Фан ўқитувчилари тажриба алмашди

Тошкент шаҳридаги 312-мактабда очик дарс- лар фестивали бўлиб ўтди.

Учтепа тумани халқ таъли- ми муассасалари фаолиятини методик таъминлаш ва ташкил этиш бўлими методистлари, туман мактаблари фан ўқитувчилари ва ўқув- чилар иштирок этган тадбирда энг яхши дарс намуналарини на- мойиш этилди. Дастлаб мактабнинг бошланғич синф ўқитувчиси Нори- да Мамедованинг очик дарси, шундан сўнг юқори синф ўқитувчи- лари — Н.Нажмидино- ва, Ш.Тожиёва ва Г.Ру- стамованинг намуна

дарслари кузатилиб, муҳока- ма этилди.

— Очик дарслар фестива- лини ўтказишдан мақсад ҳар бир ўқитувчининг машғулот- ларга масъулиятини ошириш- дан иборат, — дейди мактаб директори Озода Хайдарова. — Ушбу тадбирда иштирок эт- ган ўқитувчилар ўз ҳамкасб- лари билан тажриба алмашиб, билмаган нарсаларини ўрганиб олдилар. Тажрибали ўқитувчи- ларнинг маҳорат сабақлари улар учун фойда бўлди.

Тадбирда турли фанларга оид кўргазмали воситалар на- мойиш этилди.

МУХБИРИМИЗ
Б.РИЗОКУЛОВ олган сурат.

(Давоми. Боши 1-бетда.)

Ушбу муассаса гарчанд 1978 йилдан иш бошлаган бўлса-да, кичик-кичик филиаллардан иборат, наридан-бери мослаштирилган биноларда фаолият юритар эди. Шу боис ҳам мусиқа мактаби борлигини биров билиб, биров билмас, иштиёқи баландлигидан муассасани топиб келганларнинг ҳам нимагадир эришиши учун деярли шароит йўқ эди. Республикамиз Президентининг 2008 йил 8 июлдаги «Болалар мусиқа ва санъат мактабларининг моддий-техник базасини мустаҳкамлаш ва уларнинг фаолиятини янада яхшилаш бўйича 2009—2014 йилларга мўлжалланган Давлат дастури тўғрисида»ги қарорининг ижроси сифатида, жумладан, Хатирчида ҳам 2011 йили ҳавас қилса арзигulik муҳташам бино — 6-болалар мусиқа ва санъат мактаби қурилиб, фойдаланишга топширилди. Маърифат масканининг бунёд этилиши атрофдаги маҳалаларга ҳам ўзгача кўрк

мизда истисноддй йигит-қизларга кўрсатилаётган ғамхўрликларнинг ифодаси сифатида шаҳар марказларидаги иншоотлардан қолишмайдиган мактаб бунёд этилди. Ҳар бири фалон сўм турадиган чолғуларнинг баъзилари ҳатто хорижнинг олис ўлкаларидан олиб келинди. Мураббийларнинг малакасини ошириш, ўз устида ишлашлари учун имкониятлар яратилди. Устоз-мураббийларнинг меҳнатига яраша қўшимча ҳақлар олиши хусусида ҳам ўйлаб қўрилган.

— Дамли ва зарбли чолғулар, баян, аккордеон сингари Европа созларини ёшларга ўргатиш учун му-

ринчи, иккинчи ўринларни эгаллаган кезлари ҳам йўқ эмас. Лекин, уларнинг нега республика ва халқаро миқёсдаги кўрик-танловларда иштироки сезилмапти? Балки, бу савол нафақат Хатирчидаги, республикамизнинг турли ҳудудларида худди шундай қошоналарда фаолият юритаётган кўпгина болалар мусиқа ва санъат мактаблари олдига ҳам қўндалган қўйилиши мумкинми? Негаки, муваффақиятларнинг аксарияти пойтахтимиздаги мусиқа ва санъатта ихтисослашган таълим муассасаларида тахсил олаётган ёш истиснод соҳиблари ҳиссасига тўғри келаётир. Ушбу эътирозимизга

буён доира чалиш санъатини ёшларга ўргатиб келаяпман, — дея ўзини таништириди Алишер Мирзаев. — Бу соз билан машғул бўлган киши ҳам маънавий, ҳам жисмоний жиҳатдан ўзи учун катта «озуқа» олади. Доирани чертиш жараёнида бармоқлар ривожланади, қадди-қомат ростланади, фикрлаш қobiliyati теранлашади. Инсонда ички завқ-шавқ, ғайрат-шижоат уйғонади. Ўзингизда қандайдир ишонч, ҳаётга муҳаббат ҳисларини туя бошлайсиз...

Алишер ака билан суҳбатлашар эканмиз, яна бир долзарб муаммо хусусида мулоҳаза юритишнинг мав-

монларда оқар сув муаммоси бўлса-да, бино атрофи кўкаламзорлаштирилиб, янги кўчатлар анчагина буй чўзиб қолган. Директорнинг нияти — мактаб боғини барпо этиш. Илм маскани туман марказида жойлашгани боис ўқувчиларнинг аксарияти узоқ қишлоқлардан, баъзилари иккинчи транспорт алмашиб келишади. Шу учун тўлов масаласида уларга қўшимча имтиёзлар берилган.

— Мактабимизнинг «Хумора» рақс дастаси иштирокида туманимиздаги таълим муассасалари, ташкилотларда концертлар уюштириб, тушган маблағ ҳисобидан тўлов миқдорини камайтирган ҳолда ёшларни кўпроқ машғулотларга жалб этиш имконини яратаяпмиз. Ўтган йили ўқувчиларимиз 125 нафарни ташкил этган бўлса, айни кунда 153 нафарга етди, — дея янги-янги режаридан сўз очади директор.

Албатта, бундай режалардан қувонмоқ керак. Чунки ҳар қандай амал, авва-

ФАҚАТ ИШЛАМОҚНИНГ ЎЗИ ЖУДА КАМ...

ёки мусиқа мактабларидан бирининг ҳаётига назар

бахш этди, десак муболага бўлмас. Негаки, мактабга олиб борар йўллар қайта таъмирланиб кенгайтирилди, ҳар икки ёнига меваги ва манзарали дарахт кўчатлари ўтказилди, анвойи гуллар экилди. Ариқлар тозаланиб, кўпчиликнинг узоғини яқин қилувчи кўприк ўрнатилди. Бу ишларга, албатта, маҳаллий ҳокимлик, жамоатчилик вакиллари бош қўшишди, ҳомийлар қўл чўзди.

— Янги бино ишга тушиши билан уч юз миллион сўмлик миллий ва Европа мусиқа чолғулари, махсус мебеллар, таъвирий ва амалий санъат синфлари учун жиҳоз ва ускуналар, ўқув адабиётлари келтирилди, — дейди мактаб директори Ҳамидулла Эгамбердиев. — Кўриб турганингиздек, дарсларни самарали ташкил этиш учун барча шарт-шароитлар мунайма. Айни кунда қамров бирмунча кенгайиб, етти йўналишда ёшларимизнинг қизиқишлари инобатда олинган ҳолда машғулотлар олиб борилмоқда. Устоз-мураббийларимизнинг барчаси ўз ишини севадиган малакали мутахассислар...

Раҳбарнинг жавобларини тинглаб, хотиржамлик сезиш мумкин. Мамлакат

тахассислар бўлмагани боис тегишли йўналишларни очоқламаймиз, — дея сўзида давом этади Ҳ.Эгамбердиев. — Ана шу муаммони ҳал этиш мақсадида Навоий давлат педагогика институтига мурожаат қилдим. У ерда олти нафар туманимиз ёшлари тахсил олаётган экан. Улар билан гаплашиб, ишга таклиф этдим. Лекин қутулган натижани ололмадик...

— Ўн йилдан буён раҳбар бўлиб ишлаётган экансиз. Бу муаммони четдан келиб ҳеч ким ҳал этиб бера олмайди. Яна қандай йўл тутмоқчисиз? — сўраймиз гап орасида.

— Пойтахтимиздаги Р.Глиэр номидаги республика иختисослашган мусиқа академик лицейи, В.Успенский номидаги республика санъат мусиқа академик лицейига бориб, тажриба ўрганоқчиман. Ўзбекистон давлат консерваторияси талабалари орасида уч нафар собиқ ўқувчимиз бор. Эҳтимол, муаммо ечимига улар елкадошиқ қилишар.

Директорнинг уринишларига умид боғлаб, яна бир долзарб масалага жавоб изладик: тўғри, мактаб ўқувчилари туман, вилоят миқёсидаги бир қатор тадбирларда иштирок этиб, би-

раҳбардан: «Албатта, қobiliyati йигит-қизларимиз йўқ эмас. Менимча, масала кадрларимизнинг салоҳиятига боғлиқ...» деган маънода жавоб олди-у, узоқ эмас, Навоийнинг ўзида ҳам анчагина ютуқларни қўлга киритган, масалан, республика кўрик-танловларида бир неча бор муваффақиятли иштирок этган болалар мусиқа ва санъат мактабларидаги ибратли ишлар кўз ўнгимизда жонланди. Билдикки, Ҳамидулла ака у даргоҳларнинг айримларида бўлган. Аммо раҳбарликнинг бошқарув санъати, кадрлар малакасини ошириш, мутахассисларни муассасага жалб этиш, намунали дарсларни кузатиб, илғор тажрибаларни ўзи бошчилик қилаётган жамоага етказиш борасида негадир керакли «бойлик»ни олиб қайта олмаган. Раҳбар ҳар ишда бош эканини инобатга олсак, «фақат ишламоқнинг ўзи жуда кам» эканини даврининг ўзи кўрсатиб турибди ва бу хусусда жиддий ўйлаб кўрадиган фурсат аллақачон етиб келган. «Ҳа, замон ўзгарапти, ўзгариш керак. Агар ортда қолсак, жамоани бошқара олмай қоламиз...» Ҳамидулла Эгамбердиевнинг бу иккори ҳам алланичўк кўнглимизда ишонч учкунларини пайдо қилди ва хоҳаларни айлана бошладик.

— Мана, кўриб турибсиз, зардўзлик билан шугулланганинг дастгоҳлар, энг кичик ускунаю анжомларгача берилган, — дея бизни мамнун қарши олди амалий санъат йўналишида машғулотлар олиб бораётган Нафисахон Йўлдошева. — Шогирдларимиз орасида вилоят миқёсидаги танловларда ўрин олганлар бор.

— Йигирма тўрт йилдан

риди туғилди. Доира гарчанд азалий миллий чолғуларимиздан саналса-да, уни яшаш, таъмирлаш катта санъат, маҳорат талаб этади. Агар озгина эътиборсизликка йўл қўйилса, садаларни сира «ўхшамайди». Қарангки, Хатирчида доирани созловчи усталар деярли йўқ экан. Аммо Алишер Мирзаевнинг акаси Неймат Мирзаев бу борада унча-бунча ҳунармандларни ортда қолдиракан.

— Негадир акамнинг бу санъатига авваллари унча эътибор бермас эканман, лекин энди ўзим зарурат сезиб эшигини қоқиб бора-япман. Шогирд тушмасам бўлмайди, шекилли, — дея кулади суҳбатдошимиз.

Биз бу суҳбат тафсилотларини бекорга қаламга олмадик. Жойлардаги Неймат акага ўхшаш соз ясовчи, таъмирловчи усталарнинг маҳоратини ўрганиш, ўзига ҳос мактабини яратиш бугуннинг кечиктириб бўлмас вазифаларидан бири эканини таъкиллаб ўтиш жоизки, уларнинг оддийгина сабоқлари катта қийинчиликларнинг олдини олмоғи мумкин.

Муассасада талайгина ибратли ишлар ҳам амалга оширилган. Гарчанд бу то-

ло, кўнгилдаги ниятлардан бошланади.

Директор билан суҳбатимизни якунлаб, унинг эшигидан чиққан эдик ҳамки, дуторнинг хушнаволари қулоғимизга чалинди. Бехиётир қўшни хона томон бурилдик: Гавҳар Эгамбердиева қаторасига тизилиб ўтирган қизларга янги куй ўргатар эди. Бармоқлар соз пардалари аро гоҳи чакқон, гоҳи оҳиста ҳаракатланар, назаримизда, куй аввали қизларнинг юрагида жилданиб, ороланиб, сўнгра садоланар эди.

— Дутор чала бошлаганимдан буён доим хушчақчақ юраман...

— Юрагимда орзулар туғилаверади...

— Ойимнинг айтишича, сермулоҳаза, ораста қизга айланиб қолган эмишман.

— Бувим эса чакқон ҳаракатларимга қараб суюнадилар...

— Барча фанлардан олдингидан яхшироқ ўқияпман, хотирам ҳам мустаҳкам...

Қизлар чуғурлашиб — бири қўйиб, бири сўзлар экан, мусиқа мактаби асл вазифасини адо этаётганидан мамнун бўлиб, улар билан хайрлашдик.

Ойбуви ОЧИЛОВА

ЗАМОНАВИЙ АХБОРОТ МАСКАНИ

Хар қандай мамлакатнинг ижтимоий-иқтисодий юксалиши, хусусан, фан, таълим ва маданият ривожини турли соҳаларга оид зарур ахборотларни тезкорлик билан олиш имкониятига ҳам боғлиқдир. Бунда кутубхоналар фаолиятини такомиллаштириш, хусусан, соҳага замонавий ахборот технологияларини олиб кириш кўзланган натижани беради. Юртимизда ушбу мақсадларга эришишда 2011 йил 13 апрелда қабул қилинган «Ахборот-кутубхона фаолияти тўғрисида»ги қонун муҳим ҳуқуқий асос бўлиб хизмат қилмоқда. Жумладан, Қорақалпоғистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги тасарруфидоғи 73та ахборот-ресурс маркази шу асосда аҳолига самарали ахборот-кутубхона хизматини кўрсатиб келмоқда.

Ахборот-ресурс марказлари зиммасига қўйилган асосий вазифалардан бири миллий ва хорижий нашрларнинг (босма, электрон) фондини шакллантириш, сақлаш ва улардан фойдаланиш учун қулай шароит яратишдир. Бугунги кунда ушбу ахборот-ресурс марказлари фонди 642453 нусхага яқин бўлиб, уларнинг электрон каталоги 15 мингдан ортиқ ёзувни ташкил қилади. АРМлар ўз фонди асосида электрон нашрларни яратиш ишларини ҳам амалга оширмоқда. Барча ахборот-ресурс марказлари «ZiyoNET» ахборот тармоғига уланган. Ёш дастурчиларни тайёрлаш ва қўллаб-қувватлаш маркази билан ҳамкорликда ахборот-кутубхона жараёнини автоматлаштириш мақсадида — «КаДа-Та» дастури жорий этилган. Бу тизимнинг қўлланилиши аҳолига кутубхона хизмати кўрсатишни сифат жиҳатдан янги даражага кўтариб, китобхонлар эҳтиёжини замонавий ахборот технологиялари асосида тезкор-

лик билан қондиришга имкон бермоқда. Қорақалпоғистон Республикаси ахборот-ресурс маркази барча АРМлар ва мактаб кутубхоналарига услубий ёрдам кўрсатади. Соҳа ходимларини қайта тайёрлаш ва малакасини оширишга қаратилган тадбирлар, мутахассислар иштирокида тренинг машғулотлари доимий равишда уюштирилади. «Ёш кутубхоналарни мактаби» ўқув курси ҳам ташкил этилган бўлиб, аҳолига янги хизмат кўрсатиш тажрибаси, ишларни ташкил этиш ва шакллантириш, марказлар фаолиятининг асоси — интернет тармоғидан, компьютер технологиясидан самарали фойдаланиш борасида назарий билимлар берилди. Қатнашчилар АРМ фаолиятини юритиш бўйича

меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар, соҳага доир турли янгиликлар, хусусан, кутубхоначиликда маркетинг тушунчаси, кутубхона рекламаси, услубий ишларни такомиллаштириш, марказнинг инновацион фаолияти хусусида етарлича маълумотга эга бўладилар.

Марказда китобхонлар янги нашр этилаётган китоблар, кутубхона фондига келиб тушаётган янги турдаги электрон адабиётлар ҳақида мунтазам таништириб боришмоқда. Фойдаланувчиларга қулайлик яратиш мақсадида ахборот-библиографик хизмат кўрсатишнинг янги усуллари ишлаб чиқилган бўлиб, китобхонлар талабларига мос оммавий библиографик, гуруҳли ва якка тартибдаги библиографик маълумотлар базаси шакллантирилган. За-

монавий технологиялардан фойдаланиб, ахборот кунлари, библиографик обзорлар, китоб тақдимотлари, китоб кўргазмалари ташкил этилмоқда.

Ахборот технологиялари ва Интернет синфи бўлимида барча шарт-шароитлар яратилган. Бўлим ходимлари глобал тармоқдан керакли маълумотларни тезлик билан топиб, тўплаб, замонавий усулларда китобхоналарга тақдим этмоқда. Жумладан, эҳтиёждан келиб чиқиб, қорақалпоқ, ўзбек, рус ва инглиз тилида таълим жараёнига оид мавзули маълумотлар базаси яратилди. Республикада миқёсида ўтказилаётган илмий конференциялар, семинарлар, форумларда иштирок этиб, кутубхоначилик соҳасидаги сўнгги янгиликлар, олиб борилаётган ишлар, электрон каталоглар яратиш усуллари билан танишиб, амалда фойдаланиб келаямиз.

З.СЕЙТНИЯЗОВА,
Қорақалпоғистон
Республикаси
ахборот-ресурс маркази
директори

ИНСОН ҚАДРИ ЮКСАК

тадбирга йиғилганлар буни юракдан ҳис этишди

«Соғлом авлод учун» халқаро хайрия жамғармаси юртимиздаги турли ташкилотлар билан ҳамкорликда қатор хайрия тадбирларини ўтказмоқда. Яқинда жамғарманинг конференциялар залида уюштирилган тадбирда бу ҳақда атрофлича тўхталиноқ.

Унда Тошкент вилояти ва Тошкент шаҳрида истиқомат қилувчи 14 нафар имконияти чекланган болага АҚШнинг «Амери Керс» халқаро ташкилоти томонидан юборилган махсус ногиронлик аравачалари, озиқ-овқат маҳсулотларидан иборат махсус пакетлар топширилди.

— Мамлакатимизда жамғармамиз ва ҳомий ташкилотлар билан ҳамкорликда ҳанг кўламда меҳр-мурувват тадбирлари ўтказиб келинмоқда, — дейди жамғарманинг матбуот хизмати котиби Аббос Эргашев. — Биргина жорий йил давомида ҳамкорларимиз ёрдами билан 550та ногиронлик аравачаси жамғарма ва унинг минтақавий филиаллари орқали республикамиздаги бир қатор тиббий, ижтимоий муассасаларга ҳамда кам таъминланган, имконияти чекланган аҳолига топширилди.

— Юртимизда инсон шаъни ва қадр-

қиммати юксак қадрият ҳисобланади. Айниқса, имконияти чекланган ёшларнинг ўз тенгдошлари қатори ҳар томонлама ўсиб-улғайишига ҳукуматнинг эътибори катта, — дейди Чирчиқ шаҳрида яшовчи Нигора Тиллаева. — Ўғлим Умиджон шаҳримиздаги 23-имконияти чекланган болалар мактаб-интернатида таҳсил олади. Жамғарма томонидан қилинган ҳаёда унинг кўнглини жуда кўтарди. Кўрсатилган бундай ғамхўрликдан жуда миннатдорман.

Дилшод КАРИМОВ,
«Ma'rifat» мухбири

МЕҲР-МУРУВВАТ ИФОДАСИ

Тошкент имконияти чекланган шахслар учун ихтисослаштирилган саноат касб-хунар коллежиди Қомусимизнинг 20 йиллиги ҳамда «Халқаро ногиронлар куни»га бағишланган байрам бўлиб ўтди.

Тадбир Ўзбекистон таълим, фан ва маданият ходимлари касба уюشمаси Марказий кенгаши, Тошкент шаҳар ўрта махсус, касб-хунар таълими бошқармаси, тармоқ касбага уюشمаси Тошкент шаҳар кенгаши ва коллеж маъмурияти ҳамкорлигида ташкил этилди. Унда коллеж ўқувчилари томонидан очик дарслар ўтказилди. Дарсларда Конституцияимизнинг мазмун-моҳияти ҳақида кенг маълумот берилди.

Шу кунги коллеж ўқувчилари учун чи-накам байрамга айланди. Сабаби, тадбир ташкилотчилари ва ҳамкор ташкилотлар томонидан улар учун энг керакли буюм ва жиҳозлар, совғалар тақдим этилди. Хусусан, Марказий кенгаш томонидан спорт

кийимлари, «Ўзбекранглиметалл» ОАЖ томонидан ортехника жиҳозлари, «Тошкент-палас» меҳмонхонаси томонидан рангли телевизор, «Меҳр-мурувват» фонди томонидан эсдалик совғалари топширилди.

— Бундай тадбирлар коллежимизда ҳар йили ўтказилади, — дейди коллеж директори Георгий Филиппидис. — Бу йилги байрамнинг ўзига хослиги, ўқувчиларимиз ҳомий ташкилотлар томонидан тақдим этилган ноутбук, интерактив доска, видеопроектор каби замонавий компьютер технологияларига эга бўлди. Айниқса, «Ўзбекранглиметалл» ОАЖнинг яқин кунларда болалар учун микроавтобус совға қилишни режалаштиргани бизни жуда севинтирди.

Тадбир сўнггида ўқувчилар эътиборига мусикий дастур тақдим этилди.

МУХБИРИМИЗ

Юртимизда ижтимоий ҳимояга йўналтирилган изчил иш-хотлар натижасида имконияти чекланган шахслар, хусусан, ёшларнинг билим ва касб-хунар эгаллаши, ўзига хос иқтидор ва имкониятларини тўла намоён этиши учун барча шарт-шароитлар яратилиб келинмоқда.

Пойтахтимизнинг Шайхонтоҳур туманидаги 37-ёрдамчи мактабда бўлиб ўтган «Ўзгаллик ва нафосат байрами» ҳам ана шундай эътибор ва ғамхўрликларнинг амалдаги бир ифодаси бўлди, дейиш мумкин. Ушбу тадбирда ўқувчиларнинг ўқув йили давомида эришган ютуқлари эътироф этилиб, «Моҳир тўқувчи», «Спортчи ўқувчи», «Хунарамд ўқувчи» каби номинациялар бўйича ҳомийлар ва ҳамкор ташкилотларнинг совғалари билан тақдирландилар.

ЎЗАЛЛИК ВА НАФОСАТ БАЙРАМИ

Тошкент шаҳридаги Боровский номидаги тиббиёт коллежи ҳам болаларни даволаш, реабилитация қилиш, ўқувчиларнинг соғлиғи ва ривожланиш хусусиятларини эътиборга олган ҳолда тиббий-педагогик коррекциялаш ишларида мазкур таълим муассасаси билан яқин ҳамкорлик қилиб келмоқда. Ушбу «Ўзгаллик ва нафосат байрами» тадбирида ҳам бўлажак тиббиёт ходимлари коллеж ўқувчиси Дилфуза Мусаева раҳбарлигида фаол иштирок этиб, болаларга совғалар улашди. Тадбирда ўқувчилар ўзлари тайёрлаган сахна кўринишлари, ёд олган шеър ва қўшиқлари билан йиғилганларга ҳушудлик улашди.

— Мактабимизда болалар билан якка тартибда олиб борилаётган дарслар ўқувчилар ўзлаштиришига ихобий таъсир кўрсатаётган бўлса, ҳамкор ташкилот ва ўқув муассасалари ёрдами билан уларнинг тиббий ҳамда руҳий соғломлашишида ҳам яқин натижаларга эришяпмиз, — дейди мактаб директори Шахноза Абдуллаева. — Мақсадимиз таълим олаётган ҳар бир бола шу жамиятдан муносиб ўрнини топа оладиган, керак бўлса, ўз ҳиссасини қўшадиган инсонлар бўлиб вояга етсин.

Тадбирда ўқувчилар томонидан қўл меҳнати асосида тайёрланган буюмлар кўргазмаси ҳам уюштирилди. Унда «Энг яқини қўл иши» номинацияси бўйича ғолиб деб топилган ўқувчи махсус совға билан тақдирланди.

Ф.ХОЛМУРОВА
Б.РИЗОКУЛОВ олган сурат.

Дано халқимизда кўхна қиёс бор: фарзанд янги экилган ниҳол кабидир, қандай парваришласанг, шундай ўсади. Гўдак ёзилмаган қоғоз мисол соф табиатли бўлиб туғилиши ҳадиси шарифларда ҳам зикр этилади. Шу маънода, ҳеч бир фарзанд беадаб, бадфеъл бўлиб дунёга келмайди. У ҳолда тарбияси оғир болалар қандай пайдо бўлмоқда, деган ҳақли савол туғилади...

Психологлар фикрича, ҳар бир инсонда қайнаб турувчи энергия мавжуд. Мана шу куч тўғри йўлга солинмаса, шўхлик, ахлоқсизлик ва интизомсизликда намоён бўлади. Атрофдагиларнинг салбий таъсири, ота-онанинг бефарқлиги, назоратсизлик болани йўлдан оздиради. Оқибатда гулдек фарзанднинг аста-секин тарбияси оғирлашиб боради.

Муаммонинг илдизи қаерда?

Тарбияси оғир болалар гуруҳига ҳуққ ёмон, тартибсиз ўқувчиларни кириштириш мумкин. Улар мактабда ёмон ўқийди, уй вазифаларини бажармайди, кўп дарс қолдиради, таълим-тарбия жараёни талабларига бўйсунмайди. Синфда, жамоат жойларида ўзини ёмон тутади, кўп жанжаллашади, ижтимоий ўрнини топа олмайд. Оилада кам эътибор қаратилгани боис ўғирлик қилишга мойил, агрессив ва жаддор бўлади. Чекиш, ичкиликка осон ўрғанади...

Одатда бола ота-онасининг ҳаёт тарзини ўзида акс эттиради. Хусусан, куйидаги сабаблар ўсмирлар тарбиясига салбий таъсир кўрсатиб, педагогик қолоқликни келтириб чиқаради:

- туғилганиданок мақсадга йўналтирилган тарбиянинг йўқлиги;
- фарзанднинг қизиқиши ва хоҳишини билмаслик;
- сиёсий, ижтимоий-иқтисодий, экологик беқарорлик;
- ғайримаданий таъсирларнинг устунлиги;
- носоғлом оилавий муносабат ва оилавий ажримлар;
- эътиборсизлик, ортиқча меҳрибонлик ёки ўта қаттиққўллик;
- оила бошиқларининг ўз юмушлари билан мунтазам бандлиги;
- ота-она ва бола ўртасида эмоционал яқинликнинг йўқолиши.

Албатта, педагогик қолоқликка фақатгина оила ёки мактаб айбдор, десак хато бўлади. Чунки болани ўраб турган муҳитнинг соғломлигига ҳам кўп нарса боғлиқ. Бефарқ ва лоқайд одамлар орасида бола ўзини ёлғиз, кераксиз ҳис этади, мурғак қалбда катталарга, жамоага нисбатан эътироз ҳисси пайдо бўлади. Бошқалар томонидан тан олинмиш истаги уни қинғир йўлларга бошлайди.

Ҳуққ оғир болаларнинг тарбиясига коррекцион тадбирларни қўллаш устоз-мураббийлардан улкан масъулият ҳисобланади.

Ҳуққ оғир болаларнинг тарбиясига коррекцион тадбирларни қўллаш устоз-мураббийлардан улкан масъулият ҳисобланади.

ТАРБИЯСИ ОҒИР БОЛАЛАР

улар билан ишлаш усуллари хусусида

улият талаб этади. Бунинг учун эса, аввало, уларни ўзига хос хусусиятларига қараб таснифлаб олиш лозим.

1. Қаровсизлик бўйича — педагогик ва ижтимоий қаровсизлик; қонунбузарлик; ҳуққ нормаларидан оғиш.

2. Рухий бузилишлар бўйича — мулоқот жараёнидаги бузилишлар; юқори ёки паст эмоционал реакция; бир томонлама ақлий ривожланиш; иродавий муҳитнинг нотўғри ривожланиши.

3. Позицияга кўра — жамоадаги ва оиладаги ўрнидан қониқмаслик; йўналтирилмаган энергиянинг кўпчилиги.

Кейин муаммони босқичли тарзда ҳал этишга киришади...

Коррекциялаш босқичлари

Алоҳида эътибор талаб қиладиган ўқувчилар билан ишлаш масаласи марказимиз мутахассислари томонидан чуқур тадқиқ этилиб, босқичларга ажратилган.

Ташхис босқичи. Ёмон ҳуқққа сабаб бўлган омиллар ва уларни бартараф этиш усулларини аниқлаш: — ўсмирнинг руҳий дунёсида энг кўп нима бузилган ва унинг сабаблари; — қайси салбий ҳолатларга тарбияланувчининг ўзи, қайсиларини оила ёки жамоа кўмағида барҳам бериш лозим;

— йўл қўйилган педагогик хатоларни қандай тўғрилаш мумкин.

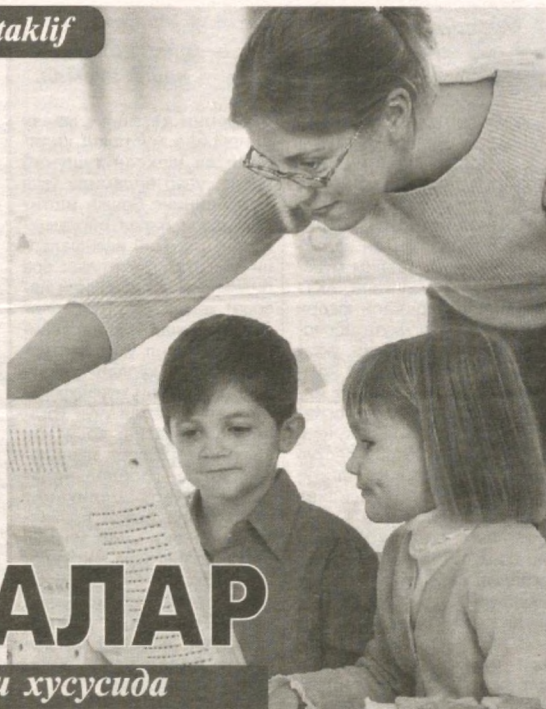
Қайта тарбиялашда ўқувчи билан ўзаро ишончли алоқа ўрнатиш, таъсирчан педагогик усуллардан фойдаланиш, боланинг ижобий сифатларини ҳисобга олиш муҳим.

Иккинчи босқичда ўқув-

Fikr, mulohaza, taklif

чида қатъиятlilik, ўзига ишонч, танқидий муносабатда бўлиш каби хислатларни шакллантириш ва ривожлантириш чоралари кўрилади. Бу жамоавий ва ҳамкорликдаги тарбия, шунингдек, ўз-ўзини тарбиялашда самара беради.

Учинчи босқичда синф раҳбари боланинг тарбияланганлик даражасига қараб қадриятларини

лияти, ҳуққ-атвори, шахсий муносабат ва истаклари мазмунига боғлиқ тарбиявий таъсирлар тизими аниқланади. Бунда умумий тарбия методлари билан бирга, талаб, истиқбол, жамоа фикри, ўзгаларнинг ва ўзи-ўзига берадиган баҳоси, рағбат ва жазо каби индивидуал педагогик таъсир методлари ҳам қўлланилади.

Якуний босқич тарбияси

оғир ўсмирлар билан ишлашдаги коррекциялаш жараёни бўлиб, шахс ривожланишини йўналтиради, салбий сифатларини бартараф этиш ва ижобийларини мустаҳкамлашга эътибор қаратилади. Энг самарали коррекцион тадбирлар — ён-веридагилар ва ўзини кузатиш, таҳлил қилиш, шу жумладан, ўзи ҳамда жамоатчилик назоратига таянишдир.

Ўқувчиларни тўғри тарбиялашда синф раҳбари қуйидаги схемадан фойдаланиши яхши самара беради, мактаб ва оила ҳамкорлигини мустаҳкамлайди.

Муаммони оилалар тури	Синф раҳбарининг вазифалари
Ёлғиз она. Унинг қайта турмуш қуришига бола ҳалақит беради. Бундай оилада совуққонлик, бефарқлик муҳити шаклланади, ҳиссий алоқа йўқолади.	• эҳтиёткорлик билан онанинг ишончига кириш; • ўзига онанинг кўзи билан қараш уни яхшироқ тушунишга, муносабатга киришишга ёрдам беради; • онада ўсмир тақдирига қизиқиш, масъулият уйғотиш, бола билан ҳиссий алоқа ўрнатишга, қундалик ҳаётий муаммоларни биргаликда ҳал қилишга эътиборини тортиш
Бефарқ оила. Одатда ота-она ичкиликка берилади. Оқибатда маданий қолоқлик, ҳиссийатлар етишмаслиги, болалар билан руҳий ришталарнинг йўқлиги кўзга ташланади.	• уларнинг ҳаёт тарзи ўсмирга ёмон таъсир қилишини тушунтириш; • ўсмир оиласи туфайли уятга қолаётгани, хафалигига эътибор қаратиш; • оилада ким турмуш тарзини ўзгартира олишини аниқлаш; • фарзандни атрофдагилар билан фаол мулоқотга қўлиши, қўллаб-қувватлаш, назорат қилиш
Педагогик билимга эга бўлмаган ота-она. Улар фарзандини тушунмайди, педагогик таъсир методларини билмайди, оилавий тарбия аҳамиятини, мактаб ва ўқитувчилар тарбияда муҳим роль ўйнашини тан олмайд.	• тарбияда педагогик билимнинг зарурлигини ота-онага тушунтириш, уларни мактаб билан ҳамкорликка жалб этиш; • таълим тизими ҳақида ижобий фикр уйғотиш; • барча болалар саводли ота-онага муҳтож, деган фикрни сингдириш
Моддийликни маънавиятдан устун қўйиши оила. Бундай оилада бола фақат ўзини ўйлайдиган бўлиб вояга етади. Ота-она бу сифатни рағбатлантиради.	• ота-онанинг ҳаётий қадриятлари йўналишини ўзгартириш; • ўсмирни ички маънавий дунёсини ривожлантиришга қизиқтириш; • ота-онанинг қизиқишларига таянган ҳолда билвосита таъсир усулларини қўллаш
Тарбияда ҳаддан ортиқ қаттиққўл оила. Улар кўпинча жисмоний жазо қўлагани учун бола жаддор ва қаттиққўл бўлиб вояга етади.	• болага тенг ҳуқуқли шахс сифатида қараш лозимлигини, куч ишлатмаслигини уқитиш, унинг фикрини ҳурмат қилиш; • тарбияда чидамlilik ва меҳрибонлик муҳимлигини тушунтириш.

Фарзандга шунчаки бола эмас, балки эртаимиз эгаси деб қарасак, ўйлаймankи, келажак авлод олдидаги бurchимизни янада чуқурроқ ҳис этамиз ва бажарган бўламиз.

Сайёра ОЛИМХҲҲАЕВА,
Ўқувчиларни касб-хунарга йўналтириш ва психологик-педагогик Республика ташхис маркази бош методисти

**Айтсанг — унутман,
кўрсатсанг — эслаб қоламан,
бажаришга имкон берсанг — кашф этаман.**

Ўзбекистонда Кадрлар тайёрлаш миллий дастури амалга оширишнинг ҳозирги босқичи кадрлар тайёрлаш тизимини янада такомиллаштириш ва ривожлантириш билан характерланади. Бу таълим муассасаларини малакали, АКТ-ни билиш даражаси юқори бўлган педагог-мутахассислар билан таъминлаш, ўқув-методик жараёнига янги ўқув-методик мажмуалар ва илгор педагогик технологияларни тўлиқ жорий этишни талаб қилади. Ушбу дастур талаблари асосида илгари сурилаган профессионал тренингта оид илгор технологиялар ва жиҳозларни яратиш, уларни амалда эгаллаш ахборот технологияларини таълим жараёнига жадал интеграциялаш, илгор интерфаол воситалардан ўқувчиларнинг билим ва касбий кўникмаларини шакллантириш, мустаҳкамлаш ва уларни баҳолаб боришда самарали фойдаланиш заруриятини юзага келтиради.

Юқори малакали педагоглар, дастурий маҳсулотлар, техника ва ускуналар (интерфаол доска, компьютер мажмуаси, мультимедиа дастурий маҳсулотлари)ни ҳамда ўқитишнинг махсус педагогик методикаларини ўз ичига оладиган замонавий интерфаол ўқитиш мажмуаси шундай восита ҳисобланади. Базила ўқувчиларнинг умумий ўрта, ўрта махсус, касб-хунар ва олий таълимда илгор ахборот технологияларидан фойдаланган ҳолда: таянч билимларни эгаллашдан тортиб, ўқув фанлари бўйича билим, кўника ва малакаларни интерфаол тарзда эгаллаш жараёнининг самарали йўллари шакллантиришга таълимни ташкил қилишга мутлақо янги ҳаётда ишлаб чиқишдан иборат. Бундай ёндашувнинг мақсади — интерфаол ўқитиш воситаларини қўллаш орқали ўқувчиларнинг билим, кўника ва малакаларини сифатини оширишдир.

Бу мақсадга эришиш учун давлат таълим стандартлари талабларига мувофиқ илгор интерфаол технологиялар образини, таълим даражаси ва сифатини таъминлайдиган махсус интерфаол ўқитиш методикаларини, дастурий маҳсулот ва ускуналарни яратиш ҳамда уларни узлуксиз таълим тизими (умумий ўрта, ўрта махсус, касб-хунар ва олий таълим) педагогик амалиётига жорий этиш лозим.

Таълим олувчи пассив ўрганувчидан интерфаол таълим олувчи маконда "намоён бўладиган" янги рақамли ўқитиш эрасида ўқувчи таълим жараёни марказига қўйилиб, ўргатулувчи (объект)дан, ўрганувчи (субъект) маконига ўтказилади ҳамда унинг ўқув жараёнидаги роли бутунлай ўзгаради. Ўқувчилар ахборот

янада такомиллаштиришга қаратилган янгица, тахлилий, лойиҳавий-конструктив фикрлаш хусусияти билан ажралаб турувчи ўқитувчилар таркибига боғлиқдир. Таълимни янги сифат босқичига кўтариш ўқитувчилар меҳнатининг самарадорлигига боғлиқ. Фан ўқитувчиларининг ахборотга эгалиги, ундан оқилона фойдалана олиш кўникмаси ҳал қилувчи жиҳатлардан бири бўлиб, тегишли профессионал даражага эришишига имкон беради. Бошқача айтганда, ахборот-коммуникация технологияларини фаол фойдаланувчи даражасида ўзлаштиришда туриб бошқа таълим лаёқатларини шакллантириш ва ривожлантириш мумкин эмас.

Шу муносабат билан малака ошириш институтлари қошида айнан интерфаол таълим технологияларидан самарали фойдаланишни ўргатишга мўлжалланган махсус курсларни ташкил қилиш зарурияти туғилади. Бундай курслар учун стандартлар, дастурлар, ўқув материаллари Абдулла Авлоний номидидаги халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш марказий институтини

институтини "Интерфаол электрон доскадан фойдаланишнинг асосий усуллари" таълим модулининг махсус курси дастурини тақдим этади. Мазкур таълим модули дастури таянч дастур ҳисобланади ҳамда турли интерфаол электрон доскалардан фойдаланган ҳолда фаолият олиб бораётган ўқитувчиларга мўлжалланган. Ўқитиш курси мактаблар базасида таътил кунлари амалга оширилади. Мазкур дастурларни ишлаб чиқишда кўшимча касб-хунар таълим дастурлари, такомиллаштирилган давлат таълим стандартларини талаблари ҳисобга олинди.

"Медиа таълим" курсини ўқитиш доирасида 8 соатдан 16 соатгача назарда тутилган ушбу модул тингловчиларни интерфаол электрон досканинг ишлаш принциплари, ундан дарсда ва дарсдан ташқари машғулотларда фойдаланиш шакллари билан таништирилади, илова билан ишлаш, интерфаол электрон досканинг дастурий воситалари ёрдамида рақамли таълим ресурсларини яратишни ўрганиш имконини беради.

Курсни ишлаб чиқиш зарурияти ДТС талабларидан келиб чиққан бўлиб, унга мувофиқ таълим мазмунига, ўқитиш методлари ва технологияларига таълимий ва информатсион ёндашувларни интеграциялаш ҳал қилувчи йўналишга айланади. Бундан қўзғалган мақсад фан ўқитувчиларида интерфаол электрон досканинг функционали ва улардан таълим жараёнида фойдаланиш усуллари ҳақидаги асосий билимларни ўзлаштириш бўйича зарур малакаларни шакллантиришдан иборат.

Малака ошириш дастурларини ўзлаштириш натижасида тингловчилар фанини ўқитиш жараёнида интер-

тарғиб этиш, оммалаштириш мазкур танловнинг очиклиги ва холислигини ошириб, ўқитувчилар орасида энг яхшиларга тенглаштириш учун ижодий рақобатни юзага келтиради. Натижада энг яхши дарс ишланмаларининг умумий ресурс базасини яратиш ва бойитиб бориш имконияти туғилади. Таълим муассасасини интерфаол электрон доска (ИЭД) билан таъминлашни амалиётда ундан фойдаланиш борасида белгиланган тартибда тасдиқланган сертификатга эга мутахассис бўлгандагина амалга ошириш мумкин.

Абдулла Авлоний номидидаги халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш марказий институтини "Интерфаол электрон доскадан фойдаланишнинг асосий усуллари" таълим модулининг махсус курси дастурини тақдим этади. Мазкур таълим модули дастури таянч дастур ҳисобланади ҳамда турли интерфаол электрон доскалардан фойдаланган ҳолда фаолият олиб бораётган ўқитувчиларга мўлжалланган. Ўқитиш курси мактаблар базасида таътил кунлари амалга оширилади. Мазкур дастурларни ишлаб чиқишда кўшимча касб-хунар таълим дастурлари, такомиллаштирилган давлат таълим стандартларини талаблари ҳисобга олинди.

Материалларнинг бир қисми видеолар шаклида тақдим этилган бўлиб, бу бир қатор афзалликларга эга, жумладан: ахборотларни бир вақтнинг ўзида ҳам кўриб, ҳам эшитиб қабул қилиш, тингловчи учун кулай вақтда томоша қилиш, тўхташ, орқага қайтариш, зарур қисмларни такрорлаш имконияти мавжуд.

Яқуний назорат ижодий ишни ҳимоя қилиш шаклида амалга-оширилиб, курснинг барча берилган вазифаларни буйича таълим натижаларини комплекс текшириш имконияти юзага келади. Бунда таълим олувчи таълимий маҳсулотни (дарсининг ИЭДдан фойдаланишнинг турли усуллари назарда тутилган ҳолда ишлаб чиқилган режа-конспекти) тақдим этишлари ҳамда курснинг мақсад ва вазифаларида белгиланган зарур натижаларга эришганлик даражасини намоийш қилишлари керак. Ишларни бажариш уларнинг ҳажми ва рефлексив баҳо билан ақунланади. Тингловчилар тоифалари — фан ўқитувчилари, таълим муассасаси раҳбарияти.

Юқорида баён қилинганларни ҳисобга олган ҳолда малака ошириш институтларида электрон таълим тизимлари (ЭТТ)дан фойдаланиш бўйича педагогларнинг қисқа муддатли малакасини ошириш тизимли курслари тўғрисида низоми ишлаб чиқиш ва тасдиқлаш, сертификатлар, шу жумладан, ма-софавий таълим бўйича сертификатлар бериш тар-

ТАЪЛИМ МАКОНИДА

ИНТЕРФАОЛ ЎҚИТИШ МАЖМУАСИ

фаол электрон доскадан фойдаланишнинг асосий усуллари" таълим модулининг махсус курси дастурини тақдим этади. Мазкур таълим модули дастури таянч дастур ҳисобланади ҳамда турли интерфаол электрон доскалардан фойдаланган ҳолда фаолият олиб бораётган ўқитувчиларга мўлжалланган. Ўқитиш курси мактаблар базасида таътил кунлари амалга оширилади. Мазкур дастурларни ишлаб чиқишда кўшимча касб-хунар таълим дастурлари, такомиллаштирилган давлат таълим стандартларини талаблари ҳисобга олинди.

Материалларнинг бир қисми видеолар шаклида тақдим этилган бўлиб, бу бир қатор афзалликларга эга, жумладан: ахборотларни бир вақтнинг ўзида ҳам кўриб, ҳам эшитиб қабул қилиш, тингловчи учун кулай вақтда томоша қилиш, тўхташ, орқага қайтариш, зарур қисмларни такрорлаш имконияти мавжуд.

Юқуний назорат ижодий ишни ҳимоя қилиш шаклида амалга-оширилиб, курснинг барча берилган вазифаларни буйича таълим натижаларини комплекс текшириш имконияти юзага келади. Бунда таълим олувчи таълимий маҳсулотни (дарсининг ИЭДдан фойдаланишнинг турли усуллари назарда тутилган ҳолда ишлаб чиқилган режа-конспекти) тақдим этишлари ҳамда курснинг мақсад ва вазифаларида белгиланган зарур натижаларга эришганлик даражасини намоийш қилишлари керак. Ишларни бажариш уларнинг ҳажми ва рефлексив баҳо билан ақунланади. Тингловчилар тоифалари — фан ўқитувчилари, таълим муассасаси раҳбарияти.

Юқорида баён қилинганларни ҳисобга олган ҳолда малака ошириш институтларида электрон таълим тизимлари (ЭТТ)дан фойдаланиш бўйича педагогларнинг қисқа муддатли малакасини ошириш тизимли курслари тўғрисида низоми ишлаб чиқиш ва тасдиқлаш, сертификатлар, шу жумладан, ма-софавий таълим бўйича сертификатлар бериш тар-

тибини ишлаб чиқиш лозим. Айнан сертификат олган ўқитувчи, таълим муассасаси раҳбари тегишли жиҳозларга эгалик қилиши мумкин. Шунингдек, бошланғич босқичида барча ҚТМОИ, РТМ, МТДРМни, кейинчалик эса педагог кадрлар тайёр-гарлигини ҳисобга олган ҳолда мактабларни ҳам имкон қадар ИЭД билан тўлиқ таъминлаш зарур.

Интерфаол муҳитни қўллаб-қувватлаш учун махсус жиҳозларни, таълим ва ўқув жараёнини бошқаришнинг интеллектуал воситаларини, ўқувчиларни интерфаол ўқитиш методикаларини ишлаб чиқиш ва тайёрлаш, ахборот ва тармоқ технологияларини мамлакатимиздаги мактаблар, академик лицей ва касб-хунар коллежлари, олий ўқув юртлари педагогик амалиётга кенг жорий этиш ва ривожлантиришни таъминлайдиган миллий маълумотлар ва дастурий маҳсулотлар базасини яратиш зарур.

Умумтаълим ва касбий фанларни ўқитиш методикаларини умумий ўрта таълим, ўрта махсус, касб-хунар таълими ва олий таълимнинг умумтаълим ва махсус (ихтисослашган) ўқув фанлари бўйича ДТСга мувофиқ билим, кўника ва малакаларни олиш учун зарур ва етарли ҳажмида ахборот технологиялари тилига айлантирадиган махсус дастурий таъминотни ишлаб чиқиш зарур.

Дастурий маҳсулотлар, жиҳозлар ва техник воситаларнинг мажмуасини яратиш, маълумки, интерфаол воситаларнинг тахрибавий намуналарини тайёрлаш, тегишли таълим методикаларини ишлаб чиқиш ва синовдан ўтказиш, олинган натижаларни таҳлил этган ҳолда пилот таълим муассасаларини ушбу жиҳозлар билан таъминлаш учун тах-

дан янги техник ечимларни қўллаш имконияти ҳисобга олинади. Замонавий ахборот технологияларидан фойдаланиш яна шуни кўрсатадики, яратилган технологияларнинг мақсади ва уларни ўқув жараёнида қўллаш амалиёти ўртасида катта номувофиқлик мавжуд. Буни таълим муассасаларида замонавий интерфаол электрон таълим воситаларининг мавжуд эмаслиги, миллий мультимедиа ўқув материалларининг етарлича ишлаб чиқилмагани билан изоҳлаш мумкин. Бу ўринда мультимедиа ва аънавий ўқув материаллари яхлит таълим муҳитини ташкил этувчи таркибий қисмлар сифатида бир-бирини уйғун равишда тўлдириши шарт. Таълимий дастур маҳсулотларини яратишда ҳам танлов асосида аънавий дарсликлар лойиҳаларини ишлаб чиқиш ва уларни нашр этиш бўйича мавжуд бўлган худди шундай шаффоф механизм амал қилиши керак.

Бу масалани "Учитель Узбекистана" газетасининг 2012 йил 23 ноябрь сониде эълон қилинган "Қорақалпоғистон мактабларида инновациялар" мақоласида қорақалпоғистонлик ҳамкасбимиз ҳам кўтарган. Дастурий маҳсулотни (SOFT) яратишнинг ва муаллифлар таркибини саралашнинг аниқ структурасиз электрон таълим ресурсидан фойдаланишда керакли натижага эришиб бўлмади. Исталган ҳудуддаги ҳар бир педагогнинг энг яхши ўқитувчи ва методистнинг интерфаол электрон доскадан фойдаланиш тақдирини билан таъминлаш учун тах-

рибавий жиҳозларни ишлаб чиқаришни йўлга қўйишга бўлган талабларни ишлаб чиқишдан бошланади. Шундан сўнг амалиётда ўрганиш объектларининг босқичли моделларини ҳамда тақдим этилган ахборотларни ҳаракатда ва ўзгаришчанликда акс эттириш усуллари ўзлаштириш учун методик қўлланмаларни ишлаб чиқиш керак бўлади. Бунда дастурий материални ўрганиш ва ўзлаштириш жараёни алгоритмларини назорат қилиш ва кетма-кетлигини бошқариш заруриятини, методикаларда умумий ўрта, ўрта махсус, касб-хунар таълими ва олий таълимда интерфаол ўқитиш технологияларини таъминлайдиган, аҳамияти жиҳат-

гогика фанлари илмий тадқиқот институтини ижодий жамоаси томонидан ишлаб чиқилган дастурий маҳсулотлар фақат айрим мактабларгагина етиб борган, холос. Бу билан боғлиқ ҳолда ишлаб чиқариш сифатини баҳолаш, дастурий маҳсулотларни тасдиқлаш, уларни умум фойдаланиш учун кўпайтириш тизимини ташкил этиш мақсадга мувофиқдир.

Бу ишга РТМ, педагог кадрлар малакасини ошириш институтлари мутахассисларини, "Илмнинг энг яхши фан ўқитувчиси" кўриктанови гоилиларини, олий тоифали ўқитувчиларни ва бошқа мутахассисларни кенг жалб этиш керак. Шундагина энг яхши ўқитувчиларнинг фанлар бўйича намунали дарс ишланмалари асосида ноёб базани яратишга эришилади. Шубҳасиз, сифатли ишланмаларни тайёрлаш учун методик ёрдамнинг ўзи етарли эмас, бу ўринда мутахассис (дастурчи, дизайнер)ларнинг ҳам кўмаги зарур. МТДРМнинг амалдаги имкониятлари умумтаълим мактабларининг барча синфлари учун барча фанлар бўйича ресурсларни зудлик билан ишлаб чиқиш учун етарли эмас. Бу ишга ихтисослашган ОУО (ТАТУ ва бошқ.) талабаларини ҳам жалб этиш мақсадга мувофиқ. Тўғри, мазкур йўналишдаги ишлар қисман АКТ бўйича семинар ва конференцияларни ўтказиш орқали амалга оширилмоқда, аммо бу етарли эмас. Шу маънода медиатека, электрон кутубхона, ахборот ва методик ресурсларни тўллаш воситаларига эга бўлган ахборот-ресурс марказлари катта ишларни амалга ошириши керак. Таълим соҳасидаги долзарб вазифаларни ҳал қилиш учун етарли олий таълим муассасалари ва илмий таълим жараёни сифатини янада юқори даражада кўтариш имконини беради. Таълим сифатини ахборот технологиялари асосида кўтариш иқтисодиётнинг барча соҳаларига ва ижтимоий ҳаёт баҳаларига илгор ахборотларни татбиқ этиш жараёнида жадаллаштириш учун шарт етаради.

Замонавий интерфаол таълим мажмуасини яратиш мумкин. Юқорида баён қилинган барча долзарб вазифаларни Кадрлар тайёрлаш миллий дастури талабларига мувофиқ қийдаги таълим мажмуаси билан таъминлаш мумкин:

• миллий таълим тизимининг ўзига хос хусусиятларини назарда тутиб, жаҳонда ва мамлакатимизда тўпланган илгор тахрибаларни ҳисобга олган ҳолда ишлаб чиқилаётган илмий асосланган ўқув режа ва дастурлар асосида ўқитувчилар

нинг диққатини жалб этиш ва узоқ вақт ушлаб туришга ёрдам қилади. Бу қўрилма педагог ихтиёридаги икки хил жиҳозни, яъни ахборотларни акс эттирадиган экран ва одатий маркер билан ишланадиган доскани бирлаштиришга имкон беради.

Интерфаол электрон доска компьютер ва проектор билан боғланган ҳолда ишлайдиган катта экран бўлиб, аудиторияда ишлайдиган ҳаракатланиш эркинлигини таъминлаш, матн ва тасвирлар билан ишлаш, шаблон ва тайёр тасвирлар ёрдамида машғулотлар учун топшириқлар яратиш, электрон "ручка" ёрдамида қайдаларни ифодалаш ва уларни электрон кўринишда сақлаш, экрандаги тасвирлар устига тегишли белгилар қўйиш, дидактик материални бойитиш учун ўрнатилган тақдирот воситаларидан фойдаланиш имконини бериб, омавий таълим муҳитига электрон мазмун ва мультимедиа материалларини самарали жорий этишга хизмат қилади.

"Правда Востока" газетасининг 2012 йил 2 ноябрь сониде таъкидланганидек, мамлакатимизда интерфаол электрон доска намунаси ва унга қўшимча равишда таълим жараёнида қўлланиладиган техник мослама, фойдаланиш бўйича қўлланма ва конструкторлик-технологик ҳужжатлар "Химавтоматика" ОАЖ ва "Химавтоматика-групп" МЧЖ корхоналарида ишлаб чиқарилади. Ҳозирда уларнинг тахрибавий намуна нусхаларини тайёрлаш ва кейинчалик серияли ишлаб чиқариш учун асосан Ўзбекистон бозориде мавжуд материаллар ва бутловчи қисмлардан фойдаланиш таклиф қилинапти. Айни дамда мамлакатимизда интерфаол ўқитиш мажмуалари учун етарли олий таълим муассасалари ва илмий таълим жараёни сифатини янада юқори даражада кўтариш имконини беради. Таълим сифатини ахборот технологиялари асосида кўтариш иқтисодиётнинг барча соҳаларига ва ижтимоий ҳаёт баҳаларига илгор ахборотларни татбиқ этиш жараёнида жадаллаштириш учун шарт етаради.

Замонавий интерфаол таълим мажмуасини яратиш мумкин. Юқорида баён қилинган барча долзарб вазифаларни Кадрлар тайёрлаш миллий дастури талабларига мувофиқ қийдаги таълим мажмуаси билан таъминлаш мумкин:

• миллий таълим тизимининг ўзига хос хусусиятларини назарда тутиб, жаҳонда ва мамлакатимизда тўпланган илгор тахрибаларни ҳисобга олган ҳолда ишлаб чиқилаётган илмий асосланган ўқув режа ва дастурлар асосида ўқитувчилар

нинг диққатини жалб этиш ва узоқ вақт ушлаб туришга ёрдам қилади. Бу қўрилма педагог ихтиёридаги икки хил жиҳозни, яъни ахборотларни акс эттирадиган экран ва одатий маркер билан ишланадиган доскани бирлаштиришга имкон беради.

Интерфаол электрон доска компьютер ва проектор билан боғланган ҳолда ишлайдиган катта экран бўлиб, аудиторияда ишлайдиган ҳаракатланиш эркинлигини таъминлаш, матн ва тасвирлар билан ишлаш, шаблон ва тайёр тасвирлар ёрдамида машғулотлар учун топшириқлар яратиш, электрон "ручка" ёрдамида қайдаларни ифодалаш ва уларни электрон кўринишда сақлаш, экрандаги тасвирлар устига тегишли белгилар қўйиш, дидактик материални бойитиш учун ўрнатилган тақдирот воситаларидан фойдаланиш имконини бериб, омавий таълим муҳитига электрон мазмун ва мультимедиа материалларини самарали жорий этишга хизмат қилади.

"Правда Востока" газетасининг 2012 йил 2 ноябрь сониде таъкидланганидек, мамлакатимизда интерфаол электрон доска намунаси ва унга қўшимча равишда таълим жараёнида қўлланиладиган техник мослама, фойдаланиш бўйича қўлланма ва конструкторлик-технологик ҳужжатлар "Химавтоматика" ОАЖ ва "Химавтоматика-групп" МЧЖ корхоналарида ишлаб чиқарилади. Ҳозирда уларнинг тахрибавий намуна нусхаларини тайёрлаш ва кейинчалик серияли ишлаб чиқариш учун асосан Ўзбекистон бозориде мавжуд материаллар ва бутловчи қисмлардан фойдаланиш таклиф қилинапти. Айни дамда мамлакатимизда интерфаол ўқитиш мажмуалари учун етарли олий таълим муассасалари ва илмий таълим жараёни сифатини янада юқори даражада кўтариш имконини беради. Таълим сифатини ахборот технологиялари асосида кўтариш иқтисодиётнинг барча соҳаларига ва ижтимоий ҳаёт баҳаларига илгор ахборотларни татбиқ этиш жараёнида жадаллаштириш учун шарт етаради.

нинг диққатини жалб этиш ва узоқ вақт ушлаб туришга ёрдам қилади. Бу қўрилма педагог ихтиёридаги икки хил жиҳозни, яъни ахборотларни акс эттирадиган экран ва одатий маркер билан ишланадиган доскани бирлаштиришга имкон беради.

Интерфаол электрон доска компьютер ва проектор билан боғланган ҳолда ишлайдиган катта экран бўлиб, аудиторияда ишлайдиган ҳаракатланиш эркинлигини таъминлаш, матн ва тасвирлар билан ишлаш, шаблон ва тайёр тасвирлар ёрдамида машғулотлар учун топшириқлар яратиш, электрон "ручка" ёрдамида қайдаларни ифодалаш ва уларни электрон кўринишда сақлаш, экрандаги тасвирлар устига тегишли белгилар қўйиш, дидактик материални бойитиш учун ўрнатилган тақдирот воситаларидан фойдаланиш имконини бериб, омавий таълим муҳитига электрон мазмун ва мультимедиа материалларини самарали жорий этишга хизмат қилади.

"Правда Востока" газетасининг 2012 йил 2 ноябрь сониде таъкидланганидек, мамлакатимизда интерфаол электрон доска намунаси ва унга қўшимча равишда таълим жараёнида қўлланиладиган техник мослама, фойдаланиш бўйича қўлланма ва конструкторлик-технологик ҳужжатлар "Химавтоматика" ОАЖ ва "Химавтоматика-групп" МЧЖ корхоналарида ишлаб чиқарилади. Ҳозирда уларнинг тахрибавий намуна нусхаларини тайёрлаш ва кейинчалик серияли ишлаб чиқариш учун асосан Ўзбекистон бозориде мавжуд материаллар ва бутловчи қисмлардан фойдаланиш таклиф қилинапти. Айни дамда мамлакатимизда интерфаол ўқитиш мажмуалари учун етарли олий таълим муассасалари ва илмий таълим жараёни сифатини янада юқори даражада кўтариш имконини беради. Таълим сифатини ахборот технологиялари асосида кўтариш иқтисодиётнинг барча соҳаларига ва ижтимоий ҳаёт баҳаларига илгор ахборотларни татбиқ этиш жараёнида жадаллаштириш учун шарт етаради.

Замонавий интерфаол таълим мажмуасини яратиш мумкин. Юқорида баён қилинган барча долзарб вазифаларни Кадрлар тайёрлаш миллий дастури талабларига мувофиқ қийдаги таълим мажмуаси билан таъминлаш мумкин:

• миллий таълим тизимининг ўзига хос хусусиятларини назарда тутиб, жаҳонда ва мамлакатимизда тўпланган илгор тахрибаларни ҳисобга олган ҳолда ишлаб чиқилаётган илмий асосланган ўқув режа ва дастурлар асосида ўқитувчилар

нинг диққатини жалб этиш ва узоқ вақт ушлаб туришга ёрдам қилади. Бу қўрилма педагог ихтиёридаги икки хил жиҳозни, яъни ахборотларни акс эттирадиган экран ва одатий маркер билан ишланадиган доскани бирлаштиришга имкон беради.

Интерфаол электрон доска компьютер ва проектор билан боғланган ҳолда ишлайдиган катта экран бўлиб, аудиторияда ишлайдиган ҳаракатланиш эркинлигини таъминлаш, матн ва тасвирлар билан ишлаш, шаблон ва тайёр тасвирлар ёрдамида машғулотлар учун топшириқлар яратиш, электрон "ручка" ёрдамида қайдаларни ифодалаш ва уларни электрон кўринишда сақлаш, экрандаги тасвирлар устига тегишли белгилар қўйиш, дидактик материални бойитиш учун ўрнатилган тақдирот воситаларидан фойдаланиш имконини бериб, омавий таълим муҳитига электрон мазмун ва мультимедиа материалларини самарали жорий этишга хизмат қилади.

"Правда Востока" газетасининг 2012 йил 2 ноябрь сониде таъкидланганидек, мамлакатимизда интерфаол электрон доска намунаси ва унга қўшимча равишда таълим жараёнида қўлланиладиган техник мослама, фойдаланиш бўйича қўлланма ва конструкторлик-технологик ҳужжатлар "Химавтоматика" ОАЖ ва "Химавтоматика-групп" МЧЖ корхоналарида ишлаб чиқарилади. Ҳозирда уларнинг тахрибавий намуна нусхаларини тайёрлаш ва кейинчалик серияли ишлаб чиқариш учун асосан Ўзбекистон бозориде мавжуд материаллар ва бутловчи қисмлардан фойдаланиш таклиф қилинапти. Айни дамда мамлакатимизда интерфаол ўқитиш мажмуалари учун етарли олий таълим муассасалари ва илмий таълим жараёни сифатини янада юқори даражада кўтариш имконини беради. Таълим сифатини ахборот технологиялари асосида кўтариш иқтисодиётнинг барча соҳаларига ва ижтимоий ҳаёт баҳаларига илгор ахборотларни татбиқ этиш жараёнида жадаллаштириш учун шарт етаради.

ва умумтаълим мактаблари раҳбарларини қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш тизимининг самарали ишлашини ташкил қилиш;

• малака ошириш жараёнига янги тараққийпарвар таълим шакл ва методларини, замонавий таълим ахборот-коммуникация технологияларини татбиқ этиш асосида мактаб раҳбарлари ва ўқитувчиларининг касбий билим, кўника ва малакаларини такомиллаштириш, уларни зарур илмий-методик материаллар билан таъминлаш;

• умумий ўрта таълим дарсликлари, ўқув-методик адабиётлар, мультимедиа ўқув ресурслари, давлат таълим стандартлари, ўқув режа ва дастурларининг мазмунини илмий асосланган ҳолда танқидий нуқтаи назардан таҳлил қилиш, уларни такомиллаштиришга қаратилган илмий тадқиқот ва методик ишларни амалга ошириш;

• таълим муассасалари раҳбарлари ва ўқитувчилари фаолиятини, уларнинг касбий ўсишини таълим сифати ва ўқувчилар ўзлаштириш натижаларини таҳлил этиш асосида тизимли равишда мониторинг қилиб бориш, педагог кадрлар малакасининг талаб этилган даражада бўлишини таъминлаш бўйича мақсадли таъсияларни ишлаб чиқиш;

• педагогика соҳалари ва ўқитиш методикаси бўйича илмий тадқиқотларни мувофиқлаштириш, олий тоифали илмий-педагогик кадрларни тайёрлаш, умумий ўрта таълим муассасаларини бошқариш масалаларини тадқиқ қилиш ҳамда раҳбарларни саралашнинг замонавий мезонларини ишлаб чиқиш.

Бу чора-тадбирларни амалга ошириш педагог кадрлар малакаси ва тайёр-гарлик даражасини янада ошириш

Компьютер ўйинлари болани зўравонликка чорлайди(ми?)

Компьютер ва интернет қисқа фурсатда барча соҳага кириб борди. Аммо улардан ноўрин фойдаланаётганлар ҳам йўқ эмас. Зарурат туфайли интернет кафедралар бериб бунга амин бўлдим. У ерга киришим билан қулоқни

Ogohlik

қоматга келтирадиган музика садолари, аллақандай ўқотар қуроллар шовқини эътиборимни тортди. 30га яқин компьютер қаршисига баяшар мурғак боладан тортиб 16-17 ёшли ўқувчиларгача жойлашиб олган. Ачинарлиси, компьютер рўпарасида ўтирган бола дўстига нуқул бир гапни такрорлайди: «Ўлди уни, ўлди». Улар ўйинга берилиб кетишганидан ҳақоратомуз сўзларни айтиб юборганини ҳам пайқай қилишарди.

Мутахассисларнинг фикрича, жангари ўйинларни тинмай ўйнаш асаб тизимида касалликлар

юзига келишига сабаб бўлади. Бола анчагача унинг таъсирида юради. Атрофидаги кишиларга, воқеа-ҳодисаларга беъэтибор бўлиб қолади. Бу эса ундаги сезувчанлик ва англаш қобилиятини сусайтиради ҳамда бир вақтнинг ўзида уч-

тўртта маълумотни қабул қила олмайдди. Қолаверса, стулда бир неча соат букчайиб ўтирган болада қомат бўлишининг турли кўриinishлари пайдо бўлиши ҳам эҳтимолдан холи эмас. Компьютер қаршисида узоқ муддат ўтириш кўз нурига зарар эканини ҳам унутмаслик лозим. Шундай экан, ота-она, ўқитувчи-мураббийлар ёшларни компьютер ва интернетдан оқилона фойдаланишга ўргатсалар, мақсадга мувофиқ бўларди.

Нигора ТҲИМУРДОВА,
Навоий давлат педагогика институтини қосидаги 1-академик лицей ўқувчиси

Соғлом фикрлаш, мазмунли сўзлаш инсон дунёқараши ва тафаккурини намоён этади. Ифодаланаётган гапда фикрлар қарама-қаршилигига йўл қўймаслик лозим. Шундай ҳолатда нозидлик қонуни пайдо бўлади. Бу нима дегани? Икки зид ҳукмдан бири-

Mulohaza

«Қуёш нури ўсимликлар учун фойдалидир». Бу фикр инкор этиб бўлмас ҳақиқат. Аммо керагидан ортиқ қуёшдан келадиган нур ўсимликларга зарар етказиши мумкин. Демак, ҳукмларни

Вазиятга қараб ўзгариши мумкин...

ни тўғри деб қабул қилиш дегани. Келинг, айтиш шу қонун бўйича халқ оғзаки ижодида сайр этайлик, мақолаларга юзланайлик.

«Бошингга қилич келса ҳам рост сўзла».

Бунда ўлим хавфи олдида ҳам рост сўзлаш ҳукм қилинади. Аммо «Зарур пайтда ишлатилган ёлгон — ҳақиқатдан устундир» мақоли юқоридегига мазмунан зид.

Яна бир мисол.

баҳолашда шошмаслик лозим. Уларнинг маъноси вазиятга қараб ўзгариши, бошқа мазмун касб этиши мумкин. Буларни билиш атрофимиздагиларнинг фикрларини таҳлил қилиш, нотўғри мулоҳазаларга қарши тура олиш ва асосли жумлалардан тўғри фойдаланишга ёрдам беради.

Г.ХУСАИНОВА,
ЎЗМУ катта ўқитувчиси

Toshkent shahri
Matbuotchilar
ko'chasi 32-uy.
«Ma'rifat» gazetasi
tahririyatiga

**«Ma'rifat» ga
maktublar**

E-mail:
info@marifat.uz

Оила-коллеж ҳамкорлиги

Бухоро автомобиль ва йўллар коллежидан ота-оналар билан ҳамкорлик намунаси йўлга қўйилган. Жумладан, «Оила ва маҳалланинг ёшлар тарбиясидаги ўрни», «Оила — маънавият кўргони» мавзуларидаги давра суҳбатларида ота-оналар, маҳалла фаоллари ҳам фаол иштирок этишди ва ўз ҳаётий тажрибаси билан ўртоқлашди. Шифокорлар, ҳуқуқ-тартибот органлари иштирокидаги «Ота-она бўлиш масъулияти», «Эрта никоҳ ва унинг салбий оқибатлари», «Куликка рози бўлманг» мавзуларидаги маънавий учрашувлар нафақат ўқувчилар, балки ота-оналар учун ҳам фойдали бўлмоқда.

Муҳаббат БҲРИЕВА,
Бухоро автомобиль ва йўллар коллежи ўқитувчиси

Газета — дарсда кўмакчи

Газета-журналларнинг ёшлар тафаккурини бойитишда муҳим омиллардан бири экани ҳеч кимга сир эмас. Чамаси 2-, 3-синфда ўқиб юрган кезларим ўқитувчим қўлимга «Тонг юлдузи» газетасини тутқазиб, маърифатга чорлагани ҳамон эсимда. Илк жазжи ҳикоям ҳам шу газетда босилиб чиққан эди.

«Ma'rifat», «Тонг юлдузи», «Туркистон», «Гунча» каби газета-журналлар ўқувчилар учун ахборот манбаи бўлибгина қолмай, ўқитувчиларга дарс жараёни ва мактабдаги талбирларни ташкиллаштиришда кўмакчи вазифасини ҳам ўтайди. Хусусан, Сергели туманидаги 300-умумтаълим мактаби бошланғич синф ўқитувчиси

Мунира Юсупованинг очик дарсларида иштирок этганимизда газета-журналлар саҳифаларидаги маълумотлар, шеър ривоятлар ҳамда ҳикоялардан ўринли фойдаланаётганига гувоҳ бўлдик. Бу эса ўқувчиларни газета билан таништириш, уларни мутолаага ўргатишда ҳам қўл келади. Назаримда, ҳар бир ўқитувчи-мураббий ўқувчилари қўлига газета тутқазини, ёшларнинг шеър ҳикояларини ўқиб, муносабат билдириб бориши лозим. Дарсларда газеталардаги қизиқарли мақолаларни ўқиб бериш ҳам мақсадга мувофиқдир. Бунинг учун эса, энг аввало, азиз ўқитувчиларимизнинг ўзлари ҳам яхши муштарий бўлишлари лозим.

Сайёра ҚОДИРОВА

Ўйнаб гапирсак ҳам, ўйлаб гапирайлик

Фарзанд тарбияси долзарб масала. Шундай экан, оила аъзолари бола хатти-ҳаракатини гўдаклигида-ноқ назорат қилиб бориши муҳим. Айрим ота-оналар ёш болалар ҳеч нарсани тушунмайди, дея катта католикка йўл қўяди.

Дастурхонга бирор-бир ноз-неъмат тортилса, қўлингиздаги гўдак унга талпинади, олишга интилади. Гарчи у гапиролмас-да, илҳид ва ранма-хиллики сезади. Ишонмасангиз, синаб кўринг: ширин таомни ялатсангиз, юзига қувонч югурса, аччиқ нарсани берганингизда лабини буради. Гапир бошлагандан сўнг эса «ейман», «еймайман», «аччиқ экан», дея муносабат билдиради. Боланинг тили чиққунча атроф-муҳит, қариндош-уруғ, ота-она ва ака-опаларини идрок қилиб, онгида муайян тасаввурни шакллантиради.

Фарзандингиз икки ёшдан ошганда кимгадир тақлид қила бошлайди. Шу даврдан унга салбий ёки ижобий феъл-атвор сингиб боради. Бола танбеҳларнинг қанчалик тўғри эканини ака-опалари мисолида таққослаб кўради. Бундай вазиятда доноларимиз айтганидай: «Ўйнаб гапирсанг ҳам, ўйлаб гапир», қабилида иш кўриш мақсадга мувофиқдир.

Инсон руҳияти мураккаб. Қай вазиятда қандай йўл тутишни билмайсан. Аммо унутмаслик лозимки, болага нима тўғри-ю, нима нотўғри эканини оғринмай тушунтиришимиз, ўзимиз унга ўрнатилган бўлишимиз зарур.

Тўхтаҳон РАҲИМОВА

Наманган вилояти

Табиат мусавфоллиги — саломатлик гарови

Кишнинг совуқ нафаси этни жунжиктира бошлаган бўлса-да, дарахтлар ўз либосини тўкиб улгургани йўқ. Улардан шитирлаб тўкилаётган барглари кўриб, беихтиёр ҳаёлга толасан, киши. Ҳазонрезгиликка илмий жиҳатдан назар солсак, табиатнинг сир-синаотга бой эканлигига амин бўламиз.

Дарахтлар япроқлари ҳаводаги карбонат ангидрид газини ютиб, кислород аж-

ратади, шу тариқа атмосфера тозаланади. Йил давомида карбонат ангидрид газини баргларида тўпланиб боради.

Айрим вақтларда ҳазонларнинг ёқишига гувоҳ бўламиз ва эътиборсиз ўтиб кетамиз. Баргларида заҳарли газ ёниш натижасида ҳавога тарқалади. Биз эса ундан нафас оламиз. Бу иммунитетнинг пасайишига, юқори нафас йўллари зарарла-

нишига, сурункали хасталикларнинг қайталанишига сабаб бўлади. Ҳатто саратон касаллигини келтириб чиқариши мумкин экан. Шу боис ҳазонларни ёқишдан кўра ерга қўмиб қўйиш мақсадга мувофиқ. Зеро, табиат мусавфоллигини сақлаш барчамизнинг бурчимиздир.

Ўрозгул ҲАСАНОВА,
Олтинсой туманидаги 58-мактабнинг кимё-биология фани ўқитувчиси

Сўзинг гўзал бўлмагунча...

Тил айлана-айлана қалбни тилка-пора этувчи қилич ясайди, лаззатбахш ифтор таратувчи гулчамбар ҳам тайёрлайди. Бу эса сўзларни қай даражада, тафаккур дарёсида ювиб, ақл қозонида қайнатиб олишга бог-лик.

Тил деб аталувчи йиртқич шер, тарбия топа-топа атрофга ҳамла қилмас даражага келгай.

Ёлгон гап бошқалар кўнглидан макон излади. Аммо уни тополмай яна эгасининг қўйнига кириб, ёҳасидан тортқилади.

Дил ва тилнинг тарбия топгани кишининг камолот чўққисига етганидан далолат.

Сўзинг гўзал бўлмагунча — ўзинг гўзал бўлмайсан.

Автоулов ҳайдовчисининг кўзи ўткир бўлиши талаб этилганидек, тарбиячининг сўзи ўткир бўлмоғи лозим.

Саодатли ОСТОНА

Қашқадарё вилояти

Саҳифани Моҳичеҳра ЛАТИПОВА тайёрлади.

(Давоми. Боши газетанинг аввалги сонларида.)

Микроэлектроникадан наноэлектроникага (2-қисм)

Наноматериалларга бағишланган мақоламиз(газетанинг шу йилги 24 октябрь сонинда углероднинг янги структуралар шакли — фуллерен ҳамда нанонай ҳақида тўхталган эдик. Бу материаллар наноэлектрониканинг истиқболдаги ривожланиши учун улкан имконият яратмоқда. Кашф этилганига кўп вақт бўлмаган бўлса-да, нанометр ўлчамидаги кўп электрон қурилмаларни яратишда қўлланилмоқда. Дунёдаги жуда кўп университет ва компаниялар нанонайлар асосида транзисторларнинг янги авлодини яратиш бора-сида кенг қўламдаги ишларни амалга оширмоқда. Буларнинг баъзилари ҳақида қисқача тўхталиб ўтсак. Нанонайлар асосида тайёрланган электрон эмиттерлар ясси мониторларда қўлланиш арасида турибди. Бу материаллардан фойдаланилиб, ферромагнит хотира ячейкасига эга бўлган, эслаб қолувчи қурилма(чип)ларни барпо қилиш мўлжалланмоқда. Бундай қурилмалар энергетик мустақил бўлиб, ташқи энергиядан ажратилганда ҳам ёзилган ахборотни сақлай олади. Калифорния ва Клемсон университетлари(АҚШ) олимлари Ҳ.Симон(игрексимон) тармоқланган нанонай юқори тезликка эга транзистор родини ўйнаши мумкинлигини аниқладилар. "Nature Materials" журналида (2005 йил, сентябрь) эълон қилинган мақолада ёзилишича, Ҳ.Симон нанонай замонавий МОП — транзисторлар ўрнини босиши ва янги элемент базисини асоси бўлиши мумкин. У ҳолда, тармоқланган нанонайлар электрон чипни тўла алмаштириши мумкин. Ҳ.Симон нанонай икки шохли дарахтга ўхшайди. Агар "дарахт танаси"га манфий кучланиш берилса, электронларнинг бир "шох"дан иккинчисига оқиб ўтиши тўхтайдилар. Асқинча, кучланиш мусбат бўлганда "шох"лардан токнинг ўтиши тикланади. Бу ерда Ҳ.Симон нанонай транзистор сифатида ишлайди. "Тана" — затвор бўлса, шохлар — исток ва ток родини ўйнайди. Агар Ҳ.Симон нанонайни синтез қилиш технологиясининг оддий ва самарали усули топилса, наноэлектроника соҳасида инқилобий ўзгариш юз берган бўлар эди. "Infineon Technologies" (Германия) компанияси нанонайлар асосида транзисторнинг ток ва истокларини бир-бирига уловчи узунлиги атиги 18 нм.га тенг ток ўтказувчи канални яратди. Шуни эътироф қилиш жоизки, яримўтказгич қурилмаларидаги замонавий транзисторларнинг ток ўтказувчи канали бундан тўрт марта каттадир. Компаниянинг Мюнхен лабораторияси ходимлари янги яримўтказгичли қурилмада диаметри 0,7 дан 1,1 нм. бўлган нанонайлардан фойдаланишга эришдилар.

2000 йилдан буён нанонайлар асосида тайёрланган транзисторлар электрон қурилмаларнинг тимсолларида қўлланиб келинаётган бўлса-да, ҳалигача улардан процессорларни йиғиш масаласи ҳал қилинган йўқ. Чунки ҳозирги кунга қадар нанонайларни чипда жойлаштириш технологияси мавжуд эмас эди. Яқинда Пенсильвания университети(АҚШ) физикалари нанонайлар асосида электрон микросхемаларни ишлаб чиқаришнинг принципиал янги усулини яратдилар. Бу усулга асосан, махсус тайёрланган интеграл микросхеманинг ярим махсулоти(заготовкиси) нанонай эритмага киритилса, нанонайлар чипнинг сиртида олдиндан белгиланган нано-структурани ҳосил қилади. Бу жараён плембирни тайёрлашга ўхшайди: тайёр музқаймоқ суюқ шоколадга ботирилади, кейин совутилади. Энди нанонай — транзисторлар асосида компьютерларни барпо қилиш учун реал имконият пайдо бўлди.

HP компанияси томонидан "Applied physics" журналида эълон қилинган қатор мақолаларда компанияда келажак электрон-ҳисоблаш саноатининг наноэлектроника базисини ривожлантириш стратегияси мавжудлиги расмий равишда билдирилди. Компания бўлим бошлиғи Стен Уильямснинг айтишича, нанотехнологияларни қўллаш натижасида молекула катталигидан ошмайдиган компьютер чипларини яратиш мумкин бўлади. Бу ҳолда одам сочининг қўндаланг кесимида жойлашадиган ҳисоблаш машинасини барпо қилиш имконияти туғилади. Чипларнинг бундай ўта кичик ўлчамлари тўғрисида мобил телефон, шахсий компьютер ва бошқа электрон қурилмалар ҳозирги қараганда жуда кўп функцияларни бажара олади ҳамда анча ихчам бўлади. Компания олимлари янги наноэлектрон калитларни кашф этишди. Бир-бирига параллел жойлашган наноўлчамдаги симларни(шина деб ҳам юритилади) кўз олдимизга келтирайлик. Энди бу симларга қўндаланг йўналишда яна бир-бирига параллел наносимларни ўтказамиз. Симлар кесишадиган нуқталарда диаметри 1 нм.га тенг қумуш наноэлектрон(ёки квант нуқтаси) жойлаштирилади. Бу нуқталар нанокалит родини ўйнайди. Симлар жойлашган текисликлар орасига кучланиш берилганда симларнинг кесишган нуқталарида ток ўтказувчи кўприклар пайдо бўлади. Кучланиш бўлмаса, кўприк бузи-

лади ва ток ўтиши тўхтайдилар. Шундай қилиб, калитларнинг очилиб, ёпилишидан транзистор ва хотира ячейкаси сифатида фойдаланиш мумкин. Наносимларнинг бир қатламидаги калитларнинг зичлиги 2,5 Гбит/см² ташкил қилади. Ҳозирги кунда ишлатиладиган энг "ўта зич" жойлашган чип хотирасининг зичлиги 1 Гбит/см² дан ошмайди.

Олдинги мақолаларимизда келтирилган квант структуралари — квант ўралари, симлар ва нуқталарнинг амалиётда қўлланилиши келажакда наноэлектроника рўёб-

га чиқаришига шубҳа йўқ. Бундай квант структураларнинг имкониятлари табиат томонидан белгиланган шундай физикавий чегарага яқинлашмоқдаки, бу ерда бир электрон, бир спин, магнит оқими кванти, нурланиш кванти ва ҳ.к.лар ишлай бошлайди. Шунинг учун ҳам ҳозирги кунда наноэлектрониканинг катта истиқболга эга бўлган яна бир қанча йўналишлари — моноэлектроника (single electronics), спинтроника, жозефсон электроникаси фаол ривожланмоқда. Бу йўналишларнинг имкониятлари реал амалга оширилганда компьютерларнинг ишлаш тезлиги ТГц(терагерц)га етиши кутилмоқда. Бу тезликни тасаввур қилиб қўрайлик. Тера(ёки триллион) 10¹² га тенг катталиқдир. Компьютер бир терагерц тезликда ишлаганда бир бит ахборотни(0 ёки 1) бир секундда триллион марта ёзиш ёки ўқиш имкониятига эга бўлади. Ёзилган ахборотнинг зичлигига келсак, узунлиги ва кенглиги бир см.дан бўлган юзага(ёки см² юзага) бир минг Тбит(10¹⁵ бит ёки петабит) ахборотни жойлаштириш мумкин бўлади. Қўл соати катталигидagi қаттиқ дискка бундай зичликда ёзилган ахборот Ер курраси аҳолисининг расми, бarmoқ изи, тиббий дафтarchasi ва таржimai ҳoлини ўз ичига olishи мумкин.

Шу ўринда бу йўналишларга қисқача тўхталиб ўтайлик. Ушбу мақолаларнинг 1-қисми (газетанинг 21 ноябрь

сонинда) айтиб ўтилганидек, иккилик системасида операцияларни бажариш учун турғун ҳолатдаги иккита физикасида муҳит(ёки элемент) зарур. Бу элементлар логик "0" ва "1"га мос келади. Бу вазифани иккиатомли молекуладаги электрон атомлар бирдан иккинчисига ўтиши натижасида бажариши мумкин. Демак, электроннинг биринчи атомдаги ҳолатини "0" деб олсак, иккинчи атомдаги ҳолати "1"га мос бўлади. Бундай "бирэлектронли" қурилмаларнинг яратилиши "бирэлектроника" дунёсини эгаллашнинг бошланиши бўлар эди. Келажакда моноэлектроника қурилмаларида бир электрон билан иш қўрилас, замонавий электрон воситаларидаги бир операцияда юз минглаб электронлар қатнашади. "Бирэлектронли" қурилмаларни барпо қилишдаги яна бир имконият электроннинг спини Сдан фойдаланишдир. Электрон бошқа элементар зарралар қатори ўзининг спинига эга.

Электрон спини квант табиати эга бўлиб, унинг импульс моментини характерловчи катталиқ. Спин магнит моментига эга бўлиб, магнит майдони билан ўзаро таъсирда бўлади. Электрон спини S₁+1/2 (спин юқорига) ва S₂=-1/2 (спин пастга) қийматларга эга бўлиши мумкин. S₁ = +1/2 ҳолатни "0" ва S₂ = -1/2 ҳолатни эса «1» деб қабул қилсак, ҳисоблашнинг иккилик системасида исталган операцияни бажара оламиз. "0" дан "1"га ўтиш ва қайтиш жуда кам вақтни (10⁻¹⁵с) талаб қилади. Чунки бу операцияларда электроннинг фазодаги ўрни эмас, балки спинларнинг йўналиши ўзгаради. Нанофан ва нанотехнологияларда бутунлай янги йўналиш — спинтроника шу принципга асосланади.

Электроникада схематехника принципларини янгилашнинг радикал йўлларида бири Жозефсон эффектига асосланган ўта ўтказувчан элементлардан фойдаланишдан иборат. Жозефсон эффектини эслайлик. Иккита ўта ўтказгичдан ток ўтаётганда уларнинг орасида жойлаштирилган ўта юпқа диэлектрикдан ҳам ўта ўтказувчи ток ўтади. Иккита ўта ўтказгич плёнка ўртасида жойлаштирилган жуда юпқа диэлектрик қатлами (1нм атрофида) Жозефсон элементи деб юритилади. Бу элементлардан иборат занжирлардаги ток ва у томонидан ҳосил қилинган магнит оқими квантланади

ёки дискрет қийматларга эга бўлади. Квант магнит оқимининг дискретлигидан ҳисоблашнинг иккилик системаси ("0" ва "1") орқали ахборот ёзиш, ўқиш ва уни қайта ишлаш мумкин. Жозефсон элементларидан ахборотни тақдим этишнинг аналог системасидан дискрет(рақамли) тизимига ўтишда ҳам фойдаланилади.

Микроэлектроника соҳасида, кўпчилик мутахассисларнинг фикрича, яқин келажакда ҳисоблаш техникасида қўлланиладиган кўп электрон қурилмаларнинг ўрнини фотон(ёруғлик кванти) қурилмалари эгаллайди. Бу ерда информация ташувчи родини электронлар эмас, фотонлар ўйнайди. Электрон чипларда электронлар оқимидан фойдаланилса, фотон чипларида ёруғлик нури(фотон) ишлатилади. Асосий сигнал сифатида фотонлардан фойдаланиладиган фан соҳаси фотоника деб юритилади. Фотоника 1970 йилдан буён ривожланиб келмоқда. Фотон қурилмалари электрон қурилмаларга нисбатан кам энергия талаб қилади ва катта ҳажмдаги ахборотни жуда юқори тезликда қайта ишлаши мумкин. Фотоника телекоммуникация, оптик тола алоқаси, "ёруғлик компьютери" ("фотон компьютери")ларда ва интернетда қўлланилиши мумкин. Интернетда ахборот оқимлари ҳажми кундан кунга ошиб бориши электрониканинг оптоэлектрон компонентларининг бундан кейинги ривожланишида муҳим аҳамият касб этади. Интернет тармоғи барпо этилганда унинг линиялари томонидан ахборотни ўтказиш имконияти 1 секундда 1 терабит(10¹²бит/с)ни ташкил қилар эди. Бу ахборот одатдаги форматдаги 300 000 китоб мазмунига тенг келади. Солиштириш учун: 2005 йили АҚШда ўтказиш қобилияти 280 терабит/с бўлган частота зонасидан фойдаланилди. Бундай катта ҳажмдаги маълумотлар массивларини бошқариш фақат оптоэлектрон қурилмалар орқали амалга оширилиши мумкин.

IBM компанияси олимлари дунёда энг кичик нанофотон коммутаторини барпо қилдилар. Улар компьютер чипининг ичида ахборотни электронлар орқали эмас, балки ёруғлик импульслари орқали узатиш муаммосини ҳал этишди. Бу коммутатор кремний кристаллининг сиртида жойлашган бўлиб, унинг юзаси одам сочининг қўндаланг кесими юзасидан юз баробар кичикдир.

Ушбу мақоламизда сўз борган йўналишларда кремний микропроцессорларида ишлатилган ҳозирги замон компьютерларининг кўрсаткичларидан юзлаб марта юқори бўлган квант компьютерларини яратишга йўл очади.

Комил МУКИМОВ,
ЎзРФА академиги,
физика-техника фанлари
доктори

(Давоми бор.)

ГЛОБАЛ БАШОРАТ, ФАРАЗ ВА ЛОЙИХАЛАР

улар инсоният
ҳаётини яхшилаш
йўлида хизмат
қилиши даркор

Инсоният азал-азалдан эртанги кун ташвиши билан яшаган. Шу боис ҳам яқин ва узоқ келажақ тақдири уни доим қизиқтириб келган. Шунинг учун ҳам келгусида нималар рўй беришини башорат қилишга интилан, илмий фараз ва тахминларни ўртага ташлашга ҳаракат қилган. Хўш, у ҳолда бугунги куннинг энг машҳур глобал илмий башоратлари, фараз ва лойиҳалари қандай? Ер аҳолиси ҳаёти қай тарафга ўзгариши кутилмоқда? Олимларнинг амалга оширмакчи бўлаётган глобал лойиҳалари замиридаги мазмун-моҳият нимадан иборат?

«Сайнс» илмий нашрида таъкидланганидек, олимлар инсоният тараққиётининг яқин ва узоқ келажақдаги истиқболига доир кўплаб глобал башоратларни ишлаб чиқишган. Улар кўп ҳолларда икки ёндашув: пессимистик ва оптимистик руҳдаги қарашлардан иборат. Пессимистик ёндашув ўтган асрнинг 70-йилларида Рим клуби номини олган нодавлат халқаро ташкилотнинг глобал сценарийларида, айниқса, ёрқин намоён бўлган. Мазкур ташкилот инсониятнинг глобал муаммоларини ўрганишга қаратилган башоратлар ҳамда мониторинг ишларини амалга оширади. Башоратларнинг аксариятида эса XXI асрнинг ўрталаридаёқ Ернинг кўплаб табиий ресурслари тугаб, атроф-муҳит ифлосланиши ҳалокатли даражага етиб келади, оқибатда сайёрамизда глобал экологик, озик-овқат ва ресурслар танқислиги оқибатидан, деган илмий фараз бўлган. Бундай башоратчи-олимлар алармистлар (французча *alarme* — ваҳима, хавотир, ташвиш сўзида олинган) дея аталган. Фарба ҳаттоки алармистик адабиёт йўналиши пайдо бўлиб, унинг намояндалари ҳисобланган қатор футуролог-олимларнинг «Тирик қолиш стратегияси», «Инсоният бурилиш нуқтасида», «Олдинда тубсизлик», «Одамларнинг кўпайиб кетиши муаммоси» каби асарлари чоп этилди. Мазкур асарларнинг умумий йўналишига ишонсизлик билан қараган бошқа олимлар эса Фарб нашрларидан бирида чоп этилган куйидаги машҳур кинояли фикрни келтиради: «Яқинда ер юзидagi энг охири одам энг сўнгги ўт баргини қайнатиш ва энг охири жонзот гўштини пишириш учун энг сўнгги нефть томчиларини ишлатади».

XX асрнинг 80-йилларида футурология (келажақни башорат қилиш) илмида келгусидаги ҳаётни нисбатан оптимистик баҳолаш қўзғатила бошланди. Мазкур ёндашув тарафдорлари бўлган олимлар инсониятнинг глобал муаммолари мураккаблигини тин олади-лар. Хусусан, Атроф-муҳит ма-

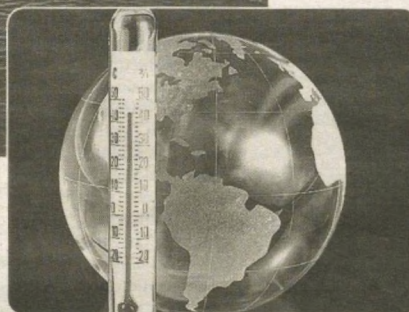

Sharh

жага кўтарилган. Ҳисоб-китоблар эса парник газлари таъсири кучайгани сари мазкур кўрсаткич ҳар 10 йилда 0,5 даражага ошиб, кўплаб салбий оқибатларга олиб келиши мумкинлигини кўрсатмоқда.

Айни пайтда мутахасссларнинг айтишича, агар глобал ҳарорат 3-4 даражага ортса, у ҳолда иқлим зоналари юзлаб километрга силжиши, деҳқончилик ҳудудлари чегаралари узоқ шимолга қараб қўзилиши, улкан кенгликлардаги абадий музликлар йўқолган бўлиши мумкин эди. Шунингдек, Шимолӣ Муз океани ёз пайтида музликлардан холи бўлиб, кемалар қатновни учун очиб бўларди. Иккинчи тарафдан, Африкадаги экваториал зона Сахрои Кабир ўрнига қўчган бўларди. Антарктида ва Гренландия музликлари эриб, дунё океанлари тошиши (тахминларга кўра, уларнинг сатҳи 66 метрга ошиши) оқибатида дунё аҳолисининг тўртдан бир қисми яшайдиган паст соҳилбўйи ҳудудлари сув босиши кузатиладди. Айнан шундай алармистик башоратлар ўтган асрнинг 60—70-йилларида ўртага ташланган. Бироқ энг сўнгги технологиялар ёрдамида амалга оширилган охириги башоратларга кўра, XXI асрда ўртача глобал ҳарорат кўрсаткичи у даражада кўтарилмаслиги, дунё океанлари сатҳининг ошиши ҳам метрлаб эмас, сантиметрлаб кечиши маълум бўлди. Айни пайтда бундай ҳолатга ҳам бефарқ қарамаслик даркор, чунки денгиз сатҳининг оз миқдорда кўтарилиши ҳам қатор мамлакатларга зарар келтириши аниқ.

Яна бир кўпчиликнинг диққатини тортган илмий гипотеза, бу — Ер аҳолиси сонини мувофиқлаштириш назариясидир. Таъкидланганича, бундай мувофиқлашув демографик ўтишнинг тўртинчи босқичида — эркак ва аёлларнинг ўртача умр кўриш ёши 75га етганда,

туғилиш ва ўлим кўрсаткичлари эса ҳар 1000 кишига 13,4 одамни ташкил этганда юз берар экан. Бугунги кунда дунёнинг кўплаб етакчи демографлари мазкур гипотеза тарафдори эканини таъкидлашади. Шунингдек, Ойкуменаполис (ёки дунё шаҳри) гипотезаси ҳам бор бўлиб, у таниқли грек олими К.Доксидис томонидан илгари сурилган ва мегаполисларнинг бурилашиши натижасида вужудга келадиган маконни назарда тутди. Мазкур қарашга мувофиқ келгусида Ернинг деярли бутун аҳолиси ижтимоий-иқтисодий ривожланиш нуқтаи назаридан энг мақбул ҳудудлар, асосан океанбўйи ва бошқа жойларга йиғилиб, узлуксиз занжирни ҳосил қилган ҳолда дунё шаҳарларининг ягона тизимини ташкил этади. Эътиборлиси, бу ўзгариш бошқа ҳудудлардаги аҳоли зичлигини ҳозиргига нисбатан камайтириб, табиати асраш йўлидаги саъй-ҳаракатларга хизмат қилади.

Табиийки, глобал муаммолар глобал ечимларни талаб этади. Шу боис ҳам олимлар қатор глобал лойиҳаларни тақлиф этиб, уларнинг амалга татбиқ этилиши чиндан ҳам самарали эканини исботлашга уринадилар.

Европа тадқиқотлар маркази мутахассслари сўзларига кўра, глобал лойиҳа деганда Ер юзидagi исталган инсоннинг қадриятлар тизимини белгилашда асос вазифасини ўтайдиган, қамрови бир миллат ёки давлат миқёсидан-да кенгрок бўлган ғоя тушунилади. Бунда эътиборли жиҳатлардан бири шуки, у ёки бу лойиҳа замиридаги қадриятлар тизими аниқ шахс томонидан ихтиёрий равишда танланиши зарур. Негаки, лойиҳа концепциясининг ўзи ҳеч бир таъйинларсиз, мустақил равишда қабул қилинишини назарда тутди.

Олимларнинг таъкидлашича, қамрови бир давлатдан кенгрок ва глобаллик хусусиятига эга ҳар қандай ғоя ҳам глобал лойиҳага асос бўла олмайди. Зеро, фақат тарихнинг ўзи юзлаб, минглаб ғоялар орасидан чинакам глобал турдагиларини танлайди. Глобал лойиҳа таркибига унга асос бўлган ғоядан ташқари, яна ижтимоий, маданий, тарихий ва бошқа қатор механизм ҳамда аъналар кириб, улар лойиҳанинг амалга татбиқ этилиш жараёнида шаклланади. Айнан шу механизмларнинг ўзаро боғлиқлиги алоҳида глобал

лоийҳалар рақобати шароитида жаҳон тарихининг асосий йўналишларини белгилаб беради.

Глобал лойиҳа ғояси бир пайтнинг ўзида ҳам ўзига хос, ҳам Ернинг барча бурчакларидаги одамлар учун бирдай муҳим бўлиши кўзда тутилади. Шу билан бирга, ғоянинг ўзи етарли эмас, боиси у кундалик ҳаётнинг амалиёт билан уйғунлашиб, нафақат бир одам, балки бутун бир жаҳият одатларини ўз ичига олиши, қонун-қоида ва амаллар мажмуини шакллантириши зарур, дейишмоқда соҳа мутахассслари.

Бугунги кундаги глобал лойиҳаларнинг катта қисмини табиати сақлаш масалаларини кўзда тутган муҳандислик лойиҳалари ташкил этади. Улар эса асосан дунё океанлари билан боғлиқ. Масалан, XX аср бошида Гибралтар бўғозида, аср ўрталарида Беринг бўғозида дамба барпо этиш лойиҳалари илгари сурилган. Океанортилик олимлар эса энергетик муаммоларни ҳал этиш мақсадида илиқ оқимни керакли ўзанга буриш лойиҳасини ишлаб чиқишган экан. Шунингдек, Марказий Африкадаги Конго денгизи ҳавзасида суний денгиз яратиш лойиҳаси ҳам бор.

Мутахасссларнинг таъкидлашича, мазкур лойиҳаларнинг баъзиларини илм-фан анча илгарилар кетган бугунги кунда ҳам илмий фантастикадан бошқа нарса эмас, дейиш мумкин. Айни пайтда келгусидаги кутилаётган илмий-техник инқилоб даврида улар техник жиҳатдан чиндан ҳам ҳаётга татбиқ этилиши мумкин бўлган ғояларга айланиши ҳеч гап эмас. Фақат бунда замонавий техниканинг табиий жараёнларга аралашуви салбий экологик оқибатларга олиб келмаслигини, амалга оширилажак саъй-ҳаракатлар натижасида кутилаётган ўзгаришлар фақат ва фақат инсоният ҳаёт даражасини яхшилашга хизмат қилиши даркорлигини унутмаслик лозим.

«Ma'rifat» муҳбири
Наргиза ИБРОҲИМОВА
тайёрлади.

МЕВА ВА ДОРИ
АРАЛАШМАСИ ХАВФЛИ

Канадалик мутахассислар қатор дори воситалари ва грейпфрут мева-сининг бир вақтда исте'mол қилини-ши соғлиқ билан боғлиқ жиддий му-аммоларни юзага келтириши ҳақида огоҳлантирмоқда. Мамлакат тибби-ёт ассоциацияси журналида мавзуга оид мақола чоп этилади, дейилади ktr.ru сайтида.

Грейпфрут дориларнинг таъсирини кучайтириши ёки самарасини тушириши мумкин экан. Оқибатда буйраклар фаолияти сусайиши, ошқозон-ичакдан қон кети-ши, нафас олиш қийинла-шиши ва ҳаттоки беморнинг ўлими ҳам кузатилиши эҳтимолдан холи эмас, дея таъкидлайди мутахассислар.

Бунга эса мевадаги фуранокumarин бирикмасининг ичак ферментлари фаолиятини бузиши сабаб экан. Айнан шу бирикма туфайли дорининг шифокор томонидан белгилан-ган дозаси икки ёки уч марта кўпроқ таъсир кўрсатади.

Мамлакатдаги Лоусон илмий-тадқиқот институти оли-ми Дэвид Бэйли мева билан биргаликда қабул қилинган-да салбий таъсирларга олиб келувчи воситалар сони оша-ётганини таъкидлади. Шунга қарамай, кўплаб шифокор ва беморларнинг бундан хабари йўқлиги уни таъкидлаётган-моқда.

Айтиш зарур, бундан аввал ҳам грейпфрутининг қатор дориларга таъсири аниқланганлиги, лекин сўнгги 4 йил ичи-да уларнинг сони икки баробар ошган. Бу рўйхатдан ста-тинлар, антибиотиклар, антидепрессантлар, саратон ва юрак хасталиклари дорилари ўрин олган.

ЧЕКИШ САЛОҲИЯТГА
ЗАРАР ЕТКАЗАДИ

Лондонлик олимлар инсон салоҳиятига энг катта сал-бий таъсир кўрсатувчи омиллардан бири тамак маҳсу-лотларини исте'mол қилиш эканини аниқлашди. Чекиш ми-яга уққан салбий таъсир кўрсатиб, инсоннинг таълим олиш, фикрлаш қobiliятии сусайишига ва хотира паса-йишига олиб келар экан, дейилади ecological.ru электрон са-ҳифасида.

Мутахассислар ҳулосаси 50 ёшдан катта 8800дан ортиқ иштирокчилар-ни кузатиш натижасига асосланган. Изланиш бошида унга жалб қилин-ганларда миёга салбий таъсир қилув-чи юқори қон босими ва ортиқча вазн борлиги аниқланган. Олимлар инфаркт ёки инсультнинг кузатили-ши билан бош миёга ҳолати ўртаси-даги боғлиқлигини ўрганишган. Жа-раёнда улар иштирокчилар ҳаёт тар-зи ва миёга фаолиятини синовдан ўтказишга қаратилган тест натижаларини таҳлил этишган.

Навбатдаги синовлар эса 4 ва 8 йилдан сўнг ўтказилган. Яқунда маълум бўлишича, касалликларнинг кузатили-ши хавфи когнитив бузилишлар натижасида юзага келиб, чекиш ва тестлардаги паст кўрсаткичлар ўртасида боғлиқ-лик аниқланган.

— Аввалги изланишларда чекиш ва юқори қон босими когнитив бузилишлар ҳамда деменция(хотира заифлашу-ви)га олиб келиши аниқланганлиги, — деди тадқиқот раҳ-бари Алекс Дреган. — Мазкур изланишда ҳам бу яна бир қарра исботланди. Кексаягани сари кузатиладиган когни-тив қobiliятлар сусайиши аста-секин қарилмадаги ақли заифликка айланиши мумкин. Бунга олиб борувчи омил-ларни аниқлаш эса касалликнинг олдини олиш йўллари-ни ишлаб чиқишга туртки бўлади. Олинган натижалар кек-саликда юрак-қон томирлари саломатлиги борасида ҳай-гуриш қанчаллик муҳимлигини кўрсатади.

Таъкидланишича, илгари ҳам чекиш, юқори қон бо-сими ва холестерин юракка салбий таъсир кўрсатиши мум-кинлиги аниқланган. Лекин мазкур изланиш илк маротаба уларнинг миёга ҳам ноқоиш таъсирини кўрсатади. Шу боис, мутахассислар фикрича, одамлар бу салбий олат нафақат уларнинг ички аъзолари, балки миёга фаолиятига ҳам за-рар етказишини тушуниши лозим.

реклама • эълон • реклама • эълон • реклама • эълон • реклама • эълон •

Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги 2012-2013 йилги «Президент арчаси» тадбири ўтадиган «Туркистон» саройини композицион жиҳозлаш, Президент совғаларини жойларга етказиш ҳамда юк машиналари баннерларини байрамона безатиш бўйича танлов ўтказилишини эълон қилади.

Танлов савдоларида Ўзбекистон Республикаси резидентлари бўлган, сифат ва баҳо борасида рақобатбар-дош, мулкчилик шаклидан қатъий на-зар барча юридик шахслар иштирок этиши мумкин.

Танлов савдоларини ўтказиш жа-раёнлари, тартиби тўғрисида янада батафсил маълумот олиш учун қуйи-

даги манзилга мурожаат қилишингиз мумкин:

100159, Ўзбекистон Республика-си, Тошкент шаҳри, Мустақиллик майдони 5-уй, Ўзбекистон Респу-бликаси Халқ таълими вазирлиги.
Телефон: (8-371) 239-10-23, 239-13-43.
Факс: (8-371) 239-13-43

КАМҲАРАКАТ ҲАЁТ
ТАРЗИГА ҚАРШИ
ОММАВИЙ КУРАШ

Қатор тадқиқотлар (ҳаттоки ҳафтада 5 кун спорт залига қатнаган-да ҳам) кам ҳаракатлини саломат-ликка сезиларли зарар етказишини кўрсатади. Тахминан 1 соат ўтириб ишлаш натижасида ёғларни парчало-чи ферментларнинг ишлаб чиқарилиши сақам 90 фоизга секинлашишини бунинг асосий далилларидан бири сифатида келтириш мумкин.

Қолаверса, узоқ пайт ўтириб ишлаш глюкоза ме-таболизмининг пасайтириб, қондаги «яши» холестерин миқдорини камайтиради. Буларнинг барчаси эса юрак хасталиклари ва ик-кинчи турдаги қанд касал-лигига олиб келувчи омил-лардир. Турли мамлакатлар-да унга турлича ечим топилмоқда, деб ёзади «Вайред» («Wired») журнали.

Этиборлиси, кўплаб мамлакатларда иш юзасидан кам ҳаракат талаб этилаётган соҳа ходимлари тик туриб ишлашга одатланмоқда. Шу сабаб ҳам баъзи нашлашларда замонавий одамни янада бахтлироқ, соғломроқ ва ҳаттоки, ақллироқ қиладиган воситалар рўйхатига тик туриб ишлашга мўлжал-ланган стол киритилди.

Бу борада индивидуал ишлаб чиқарувчилар ҳам орта қолмапти. 2009 йили америкалик Дэниел Шарки устига қўйилган нарсаларни сақлаган ҳолда кўтариш ва тушириш мумкин бўлган «кенгуру» деб номланган столларни ишлаб чиқаришга қўл ўрди. Бугун унинг «Ergo Desktop» фирма-сида нархи 260—600 доллар бўлган столлар ясалади, со-тувлар ҳажми эса йилдан-йилга ошиб бормоқда. Дунёдаги энг йирик мебель ишлаб чиқарувчи «Steelcase» компания-си ҳам кун давомида ўтирган ва турган ҳолда ишлашга мўлжалланган иш жойларини яратишга асосий этиборни қаратган. Компаниянинг бундай моделлари бутун 1600—4000 доллар туради, «Chevron», «Intel», «Allstate», «Boeing», «Apple» ва «Google» каби улкан корпорациялар унинг дои-мий мижозига айланган.

БОЛАЛАРНИ СТРЕСДАН АСРАНГ

Маълумки, болаликда олган психологик зарбалар кат-та бўлаганида у ёки бу қўрқинишдаги психик хасталикларга айланиши мумкин. Бунга инсоннинг ёшлик даврида содир бўлаганлари «ёдда сақлаб» қоладиган эпигенетик жараён-лар сабаб экан. Лекин стресс гормонлари тизимини назор-рат қиладиган FKBP5 гени ноодатий ўзига хос шаклига эга инсонлардагина шундай ҳолат кузатилиши мумкин, дейи-лади «Компьюлента» манбасида.

Германиядаги Макс Планк жамияти психиат-рия институти олимлари болаликда ёки катталиги-да узоқ муддатли стресс-ни бошдан кечирган 2 мингдан ортиқ одамлар-ни кузатишган. Ишти-рокчиларнинг учдан бир қисмида стресс исзиз кечмай, зарбалардан кейин кузатиладиган хаст-аликлар аниқланган. Бундай ҳолат FKBP5 гени мутация-си (ўзгариши) пайтида содир бўларкан.

Олимларнинг айтишича, кучли стресс пайтида организм ортиқча стресс гормонларини ишлаб чиқаради. FKBP5 улар-нинг синтезини назорат қилишда иштирок этса-да, гормонларнинг ўзи ҳам бу генга таъсир кўрсатиши мумкин. Натижада, ген фаолашиб кетиб, организмнинг стрессга нисбатан реакцияси тўхтайдиган ва психик хасталиклар ри-вожланади. Этиборлиси, стресс гормонларининг бундай таъсири фақат болаликда кузатилади. Катта ёшдаги одам стрессга учраса ҳам FKBP5 гени ўз ҳолига сақланиб, унинг стресс гормонларини назорат қилиш хусусияти бузилмас экан.

Наргиза РУСТАМБЕКОВА тайёрлади.

JUMLADA JAHON
yangiliklari & xabarlari

Соатига 210 километр тез-ликда ҳаракатланаётган «Паб-ло» тайфуни Филиппиннинг жанубий қисмига етиб келган-ни боис хавфсизлик мақсади-да оммавий равишда электр таъминоти тўхтатилган, авиа ва денгиз рейслари бекор қилинган, аввалдан эвакуация қилинган 40 мингдан ортиқ аҳоли вақтинчалик махсус марказларга жойлаштирилган.

Жаҳон соғлиқни сақлаш ташкилоти берган маълумот-ларга кўра, яқинда аниқланган коронавирус билан зарарланиш оқибатида юзага келаётган яна иккита хасталик аниқланди, ун-дан азият чекканлар сони 9 на-фарин (улардан 5 нафари ҳаёт-дан қўз юмган) ташкил этди.

Россиянинг Приморье ўлка-сида кучли циклон кузатили-ши оқибатида 10дан ортиқ йи-рик аҳоли турар жойлари электр таъминотисиз қолиб, таъмирлаш ишларига 1000га яқин кўтқарувчилар ва 230дан ортиқ техник ускуналар жалб қилинганга қарамай, ноқулай об-ҳаво туфайли ҳамон муам-мо баргараф этилганича йўқ.

АҚШнинг Аляска штати со-ҳилида магнитудаси 5,6 баллга тенг, ўчоғи 88 километр чуқур-ликда бўлган ерости силкиниш-лари кузатилиб, зилила қур-бонлари ва вайроналар ҳақида маълумот олингани йўқ, дея хабар берди мамлакат Геоло-гик хизмати.

БМТ Сурияда вазият огир-лашгани сабабли мамлакатда ишлаётган 100 нафар хориж-лик ёрдамчи ходимларнинг бир қисми қақариб олинниши ва Дамашқ ташқарисидagi гу-манитар фаолият тўхтатилиши ҳақида маълум қилди.

Европа статистика хизмати маълумотларига кўра, Европа Иттифоқининг 24,2 фоиз (119,6 миллион) аҳолиси қаш-шоқлик чегарасида ёки миж-моний ҳимоясиз бўлиб, 49 фоиз аҳолиси кам таъминланган давлатлар сифатида Болгария, Руминия ва Латвия иттифоқ-нинг энг камбағал мамлакат-лари дея кўрсатилган.

Мирзо Улугбек номидаги Ўзбе-кистон Миллий университети маъ-мурияти ва Касаба уюшма қўмитаси Талабалар турар жойлари дирекция-си ходимаси Мавлуда Содиққўжа-еванинг падари бузруқвори Собиржон отанинг вафоти муносабати билан ҳамдард-лик билдиради.

Yangi nashr

ЗИЁГА ЙЎЎРИЛГАН УМРЛАР ҚИССАСИ

Бугунги кувончу ташвишларимиз, омаду изтиробларимиз эртага айнан такрорланмайди. Барчаси ё ширин, ё аччиқ хотирага айланади. Ортада қолган кунларни эса фақат ёдга олиш, сарҳисоб қилиш ва улардан тегишли хулоса чиқариш мумкин.

Қодирберган Жумамуродовнинг яқинда «Ношир» нашриётида чоп қилинган «Амударёлик зийёкорлар» номли тарихий биографик китобини ўқисангиз, бунга яна бир бор ишонч ҳосил қиласиз. 267 нафар ўқитувчи ҳақиқида ушбу асар республикамизнинг шимолий ҳудудидида халқ таълими тизимини ривожлантириш борасида олиб боришган ишлар, юз берган тарихий жараёнларни ўзида мужассам этган.

«Эҳтимол кимгадир муболаға, кимгадир мақтаниш бўлиб туюлар, — деб ёзади муаллиф, — лекин кўлингиздаги ушбу асарнинг яратилиши умрим давомида қилган меҳнатларим, изланишларим ва кузатишларимнинг амалий ижобати бўлди».

Ўз қахрамонларининг ҳаёти ва меҳнат фаолиятига доир манбалар устида соатлаб кўз нурини тўкиш, ўзи тўплаган манбалар билан архивдан олинган далилий ҳужжатларни, таълим жонкуярлари тўғрисида айрим кишилар берган маълумотларни муқояса қилиб ўрганиш ҳамда тартиб бериш катта куч, сабр-бардош, чуқур билим талаб этиши табиий. Бу жиҳатдан Ўзбекистон Республикаси халқ таълими аълочиси Қ. Жумамуродов «Амударёлик зийёкорлар» китоби билан ана шундай илмий-ижодий салоҳиятга эга педагоглардан эканини исботлай олган.

Мухими, «Амударёлик зийёкорлар» китоби кишида халқ таълими тизимидаги бугунги ислохотлар истикболига чексиз ишонч уйғотади.

Умида ШЕРМАТОВА,
Чирчиқ политехника
касб-хунар коллежи
ўқитувчиси

Шифокорлар қон таҳлилига қараб, бемор организмдаги гемоглобин миқдорини аниқлайдилар. Агар гемоглобин кўрсаткичи 110-120 бўлса, бу меъёр ҳисобланади. Аксинча, 70-80 рақами қайда қилинса, камқонлик ташхиси қўйилади. Ҳўш, бу қандай касаллик, келиб чиқиш сабаблари нимада? Тошкент шаҳридаги «Қон препаратлари» илмий ишлаб чиқариш бирлашмаси раҳбари, олий тоифали шифокор Зухра Ўбайдуллаева касаллик ташхиси, клиник белгилари ва даволаниш усуллари ҳақида ҳикоя қилади:

— Қон ҳудди сув ва нон каби ҳар биримиз учун катта ҳаётий эҳтиёж эканлиги қадим-қадимдан маълум. Буюк табиб Ибн Сино ўз асарларида бу неъматнинг таъриф-таъсифини муфассал баён қилади. Ҳарбда эса ilk бор 1628 йили инглиз олими Вильям Гарвей бундай тадқиқотга қўл урди. У қон айланиш системасини кашф этганидан кейин, яъни

0,0065 фоизини ташкил этади. Шу миқдордаги темирнинг 57,6 фоизи (2500 мг миқдордаги темир) гем кўринишида — эритроцитлар гемоглобини таркибига кирди. «Қариган» ҳужайралар (эритроцитлар) ва ферментлар парчаланганида улардан ажралиб чиқадиған темир организм томонидан қайта ўзлаштирилиб, янги пайдо бўлаётган эритроцитлар

КАМҚОНЛИК

қоннинг юракдан чиқиб, артерия томирлари бўйлаб ҳаракат қилиши, сўнгра вена томирларига ўтишини исботлагандан сўнг қоннинг ўзига хос сирларини илмий жиҳатдан кенг ўрганиш даври бошланди.

Алоҳида суяқ тўқима — қон томирларда доимий ҳаракатланади. У танадаги умумий суяқликнинг етти фоизини ташкил қилиб, ҳужайра қисми кислород ташиш вазифасини бажаради. Қоннинг суяқ қисми плазма (55 фоиз) ва ҳужайралар қисми қон таначалари (45 фоиз)дан иборат. Қон плазмасининг 90 фоизи сувдир. У витаминлар, ферментлар, тузлар ва моддалар алмашинувининг охириги маҳсулотларидан ташкил топади. Қоннинг шаклий элементлари тиббиётда **эритроцит, лейкоцит ва тромбоцит** деб аталади.

Қон орқали организм нафас олади, бу жараён қондаги гемоглобин орқали бажарилади. «Гемоглобин» (грекча хейма — қон, латинча глобули — шарча) қоннинг таркибидида темир моддаси бўлган нафас олиш пигментиқидир. 1864 йили унга «гемоглобин» деб ном берилган. **Гемоглобин** нормадаги эритроцитлар таркибининг 95 фоизга яқинини эгаллайди. Унинг миқдори касбга алоқадор шароитлар, овқатланиш, метеорологик омилларга қараб ўзгариб туради.

Сўнги йилларда ўтказилган текширишлар темир танқислиги камқонлиги уч ёшгача бўлган болалар, ўсмирлар, фертил ёшдаги аёллар, шунингдек, кекса кишилар орасида кўпроқ учрашини тасдиқламоқда. Шунинг учун ҳам тиббиёт муассасаларида хизмат қилаётган шифокорлар бу касаллиқни даволашга сафарбар қилинади.

Қон билан боғлиқ касалликлар шартли равишда уч асосий гуруҳга ажратилади — **анемия, гемобластозлар ва геморрагик диатезлар**. Бу хасталиклар орасида анемия энг кўп учрайдиған тур бўлиб, **патогенезидан** ҳар бир киши хабардор бўлиши керак.

Тана вази 70 кг келадиган соғлом кишида 4-5 г миқдорда темир моддаси бўлади. Бу — умумий гавда оғирлигининг

ратон ва бошқа ўсма хасталикларида дучор бўлган кишиларда кузатилиши мумкин. Саратон касалликларида темир ўсма тўқималарининг ривожланиб бориши учун ҳам сарфланади.

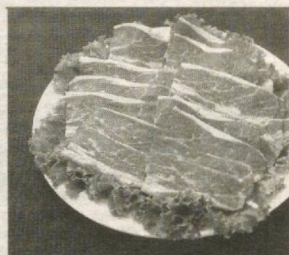
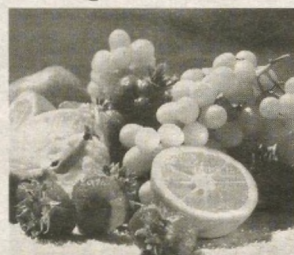
Касаллик ташхиси ва даволаниш алоқадор масалалар асосан ҳал этилган бўлишга қарамай, камқонлиқни бартараф этиш ёки сезиларли даражада қайтариш юзасидан ҳозирги кунда амалга оширилаётган чоратадбирлар тезда қуттилган юқори натижани беролмаслигини айтиб ўтиш керак. Бунга сабаб киши организмда дастлаб яширин тарзда, зимдан бошланиб борадиған темир етишмаслиги ҳолати ва шу тўғрисида бирмунча кейинроқ — камқонлиқнинг зўрайиб кетиши билан чамбарчас боғлиқ. Демак, касаллиқни даволаш

Salomatlik saboqlari

дининг қоронғилануви, ҳансираш, юракнинг тез уриб кетишидир. Камқонлик бошқа касалликларни тезлаштириш хусусиятига эга эканини билиб қўйиш лозим. Организмда гемоглобин миқдори меъёрида бўлсагина, ҳар қандай касаллик билан курашувчанлик қуввати етарли бўлиб, бу одамнинг имун тизими фаол эканини кўрсатади.

Даволаш чора-тадбирлари. Камқонлиқни даволашнинг энг муҳим шарти, аввало, уни келтириб чиқарувчи омиллардан эҳтиёт бўлишдир. Касаллиқни озик-овқат рационини яхшилаш билан енгиш мумкин, деган фикр ҳам унчалик ўзини оқламайди. Сабаби, қундалик озуқамиз таркибидида кўпи билан 15—20 мг темир моддаси бўлса-да, бор-йўли 5—8 фоиз организмга сўрилади.

Жуда эҳтиёж бўлмаса, беморга қон қуйиш керак эмас. Темир танқислиги камқонлиги

гемоглобини учун сарфланади. Организмнинг темирга бўлган суткалик эҳтиёжи (33 мг)нинг қарийб 91 фоизи, яъни 31 мг темир шу йўл билан қопланиб боради. Қолган 2 мг темир таначамизга қундалик овқат рацион билан тушади. Аммо ана шу кичик дозадаги темир моддаси ҳам табиий йўл — ахлат, ўт-сафро, меъда-ичак, сийдик чиқариш йўллари эпителийси, соч, тирноқ ўсиб тўкилиши ва тер ажралиб чиқиш жараёнида йўқолиб туради. Аёлларда темир моддаси етишмовчилиги билан боғлиқ камқонлик эркакларга нисбатан кўпроқ кузатилади. Бунинг сабаби маълум. Улардаги ойлик ҳайз цикли, ҳомиладорлик ёки болани эмизиш билан боғлиқ ҳолатларда ўз-ўзидан кўп миқдорда темир моддаси сарфланади.

Темир танқислиги камқонлигининг келиб чиқиш сабаблари тўла аниқланган.

Ҳар куни истеъмол қилинадиган овқат таркибидида темир моддасининг камлиги, яхши сўриламаслиги асосий сабаблардан биридир. Меъда-ичак йўллариининг ўткир ва сурункали касалликларида, ҳазм органлари шилиқ пардаларининг органик ўзгаришлари ёки ошқозон-ичак трактида гижжаларнинг қўпчилиги темир сўрилашини сустлаштиради. Организмда темирнинг кўп сарфланишини талаб қиладиган ҳолатлар бор. Болалар ва ўспиринлар доимий ривожланишда бўлгани, жисмоний машқлар билан муттасил шуғуллангани боис бу биоэлемент танқислиги юзага келади. Темирнинг организмда нотўғри тақсимланиши ҳам камқонлик касаллигини келтириб чиқарувчи омиллардан биридир. Бундай ҳодиса сурункали инфекциялиғиланиш касалликлари, са-

юзасидан амалга ошириладиған тадбирларга енгиб-ели қараш қуттилган натижани бермайди. Биринчи навбатда, анемияга учраган кишининг ўзидан кўпроқ ҳаракат ва ташаббус талаб қилинади. Темир етишмовчилигига алоқадор камқонликлар баъзан ирсий бўлиши ёки ташқи омиллар таъсирида юзага келиши мумкин, туғма нуқсонларга айрим ҳолларда ташқи омиллар ҳам таъсир этишига ғувох бўламиз. Ташқи омилларга кишиларнинг сифатли, яъни оқсил моддаларига, витаминларга, айниқса, темир моддасига бой озиқ-овқат маҳсулотларини истеъмол қилмаслиги сабаб бўлади. Айрим наслдан наслга ўтувчи анемияларнигина бирамчи, мустақил касалликлар дейиш мумкин.

Барча турдаги камқонлиқнинг умумий аломатлари: тери рангининг оқариб кетиши, дармонсизлик, тез чарчаш, бош оғриғи, бош айланиши, кўз ол-

анчагина мудардан сўнг, яъни захирадаги темир тўлиқ тугагандан кейингина бошланади. Модомики шундай экан, бу даврда беморга етишмай турган темир моддасини қоплайдиған дори-дармонлар тавсия қилинади.

Темир препаратлари билан даволашни гемоглобин миқдори ва қисман эритроцитлар сони меъёрлашга, дарров тўхтатиш керак эмас. Муолажа уч босқичда амалга оширилади.

Биринчи босқич — гемоглобин миқдорини меъёрлаштириш.

Иккинчи босқич — эҳтиёжга яраша темир захирасини тўлдиритиш.

Учинчи босқич — темир танқислигининг қайталанитиши (рецидив)га қарши даволаш.

Бу босқичлар шифокор маслаҳати билангина амалга оширилади.

Уй шароитида қўллаш мумкин бўлган усуллар:

- мол гўштнинг лаҳм қисмини қайнатиб, ҳар куни нонуштада яхна ҳолида 15-20 граммдан ейиш;
 - янги сўйилган қўй гўштнинг жигарини қиздирилган ўсимлик ёвдида чаларок қовуриб истеъмол қилиш. Сабаби, ҳаддан ташқари пишириб юборилса, жигар таркибидидаги темир моддаси «ўлиб» кетади;
 - мол тилини яхшилаб тозалагандан сўнг исталган шаклда банккага ёки сирланган идишга тўраб, сувли идишда 2,5 — 3 соат қайнатити. Гўшт бунда ҳил-ҳил пишпач, тўйиб ейиш керак;
 - қизил лавлагини қирғичдан ўтказиб, шарбатини ичиш;
 - куруқ мевалар — ёнроқ, майиз, туршак, олхўри, анжир, ҳўл мевалар — анор, олма, узум қундалик таомномангиздан ўрин олсин.
- Энг муҳими, овқатланиш жараёнида чой ичишдан сақланиш! Чунки чой озиқ-овқат таркибидидаги темир моддасини организмга сингмай туриб, «ювиб» кетади. Мева компот ва шарбатларини ичган маъқул. Чойни овқатланишдан сўнг икки соатлар ўтиб ичиш мақсадағи мувофиқдир.

Хулкар ТҲИМАНОВА ёзиб олди.

ҚОСИМЖОНОВ 1,5 ОЧКОГА «ЎСДИ»

Пойтахтимиз мезбонлик қилган Халқаро шахмат федерацияси – ФИДЕ Гран-присининг иккинчи босқич баҳслари якунланди. Ўтказилган 11 тур давомида юртимиздаги шахмат ишқибозларининг эътибори гроссмейстеримиз Рустам Қосимжоновнинг учрашувлари ва улардаги натижаларга қаратилди.

ФИДЕ Гран-при турнири — 2014 йилги шахмат «тожи» учун ўтадиган жаҳон чемпионати саралаш мусобақалари ҳисобланади. Унда жами 18 нафар гроссмейстер 3та йўлланма учун баҳш-лашмоқда.

Низомга кўра, ҳар бир саралаш мусобақасида шахматчиларнинг фақат 12 (ёки 14) нафаригина иштирок этади. Масалан, Лондонда ўтказилган 1-босқичда қатнашган Хикару Накамура, Аниш Гири, Майкл Адамс, Веселин Топалов, Василий Иванчук, Александр Гришук Тошкентда ўтган 2-босқичда дам олишди. 2014 йилга қадар яна Лиссабон (17 апрелдан 1 майгача), Мадрид (22 майдан 4 июнгача), Берлин (3—17 июль) ва Париж (18 сентябрдан 2 октябргача) шаҳарларида ҳам саралаш мусобақалари ўтказилади. Гроссмейстер-

Shaxmat

ларнинг ҳар бири 4тадан саралаш босқичида қатнашади. Барча квалификация босқичи якунлангач, гроссмейстерларнинг энг яхши натижага қайд этган 3та мусобақаси кўриб чиқилади ва уларда тўплаган баллари қўшилади.

Гран-при низоҳида энг кўп балл жамғарган 1, 2 ва 3-ўрин соҳиблари 2014 йилдаги жаҳон чемпионатида йўлланма олади. Шунингдек, амалдаги жаҳон чемпиони Вишванатан Ананддан ташқари, дунё рейтингини бошқариб турган уч шахматчи: Магнус Карлсен, Левон Аронян ва Владимир Крамник мазкур квалификация босқичларида иштирок этмайд.

Тошкентда тугаган нуфузли мусобақада мағлубиятсиз донна сур-

ган шахматчимиз энг сўнгги тур арафасида 5,5 очко жамғариб, пешқадамлардан ярим очкога ортда қолаётганди. 11-турда Қосимжонов исроиллик ҳамкасби Борис Гельфандга қарши донна сурди ва унда ҳам очколар ўзаро бўлишилди.

Айтиш жоизки, бир неча кун дунё нигоҳини ўзига қаратган Тошкент шахридаги халқаро шахмат турнири юксак савияда ўтказилди. Бунини шахматчилар ҳар бир турдан кейин ташкиллаштирилган матбуот анжуманларида таъкидлашди. Кувонарлиси, Рустам Қосимжонов даъвогарлик мусобақасининг 2-босқичида Лондонданидан кўра яхшироқ ўйин кўрсатди ва 11 партия давомида 6 очко жамғарди. Юртдошимиз Лондонда 4,5 очко тўплаганди.

ФИДЕ Гран-при мусобақасининг 2-босқичида Александр Морозевич, Сергей Карякин ва Ванг Хао 6,5тадан очко жамғариб, ўз имкониятларини яхшилаб олди.

Зоҳиджон ХОЛОВ

ШОГИРДЛАР АРДОҒИДАГИ МУРАББИЙ

унинг ҳаёт йўли, иш тажрибасидан ўрнат олса арзийди

Умри оқар дарёга менгзаймиз. Шу боис инсон ҳаёти давомида яхши ишлар қилишга, ўзидан эзгу ном қолдиришга ҳаракат қилади. Шукрки, юртимизда ёшларга бутун умр ўрнат бўлиб, неча йиллардан бери эл ардоғида яшаётган инсонлар бисёр.

Улар маёқ сингари ёш авлод вакиллари ҳалол меҳнат қилиб, эл қорига ярашга, Ватан ва миллат тақдирига бефарқ бўлмасликка, ўргатади. Худди шундай инсонлардан бири «Ўзбекистонда хизмат кўрсатган жисмоний тарбия ва спорт ходими», «Ўзбекистонда хизмат кўрсатган спорт мураббийи» унвонлари соҳиб Эркин Ғиёсовдир.

1937 йили Тошкентда зиёлилар оиласида туғилган бу инсон ёшлигидан спортга меҳр қўйиб улғаяди. 7 ёшидан спорт гимнастикаси билан шуғуллана бошлаб, тенгқўрларига нисбатан бўйчан ва чайир бўлиб, вояга етади. У тез орада мактаб жисмоний тарбия ўқитувчиси эътиборига тушади. Ўқувчиларнинг чаққонлик билан бажараётган машқлари-

ни кўрган устозлари унга Болалар ва ўсмирлар спорт мактабида спорт гимнастикаси билан жиддий шуғулланишни маслаҳат беради.

Мактабни битиргач, Ўзбекистон давлат жисмоний тарбия институти талабаси бўлган Эркин Ғиёсов 1959 йили Ўзбек гимнастикачиларидан биринчи бўлиб спорт усталигига номзодлик меъерини бажаради. Олий ўқув юртини тавомлаб, иш фаолиятини Тошкент шахридаги 14-мактабда мураббийликдан бошлайди. Фаолияти давомида бир неча спорт мактабларида раҳбарлик лавозимларида ишлаб, малакали спортчилар тайёрлашга ҳисса қўшди.

Эркин ака бугунги кунда Болалар спортини ривожлантириш жамғармасида катта маслаҳат-

чи. Турли спорт мактабларида ишлаб юрган кезлари унинг шогирдлари ўсмирлар ўртасида кўп бор мамлакат чемпионлигини кўла қиритишган. Бу хизматлари учун Эркин Ғиёсов муносиб тақдирланди.

— Устозим ҳақида сўз кетганида, кўз ўнгимда талабалик йилларим қайта-қайта гавдаланаверади, — дейди Тошкент Олимпия заҳиралари спорт коллежи директори Муроджон Алиев. — Ўша вақтнинг ўзидеёқ ўта талабчан, қаттиққўл, ўрни келганда эса меҳрибон ва ғамхўр устозимиз шо-

гирдлари қалбида спортга катта меҳр уйғота олганди. Эркин акадаги шижоатни кўриб, ундаги инсонийлик, касбга бўлган садоқатдан ўрнат олган шогирдлари жуда кўп. Бугун у 75 ёшга қаршилаган бўлишига қарамай, ҳали-ҳануз ўзидаги шижоат, тажриба ва билим-қўникмалари билан коллежимиз ўқитувчиларига амалий кўмак бериб келмоқда. Уларга вақт ажратиб, етакчи мутахассис сифатида қимматли маслаҳатини аямайди.

Дарҳақиқат, айни кунларда юзаб спорт усталари, ўнлаб халқаро миқёсдаги спорт усталари, жаҳон, Европа ва Олимпия ўйинларининг кўплаб ғолибларини етиштириб чиқарган севимли мураббий ҳаёт йўлига назар ташлаб, эзгуликларга бой бу уммондан баҳра олиш ҳар бир ёш учун ибратлидир.

Гулюз ОРИФЖОНОВА,
«Ma'rifat» муҳбири

«МУНДИАЛЧА»ГА ҚУРЪА ТАШЛАНДИ

Футбол бўйича келаси йилнинг 15—30 июнь кунлари Бразилияда ўтказиладиган Конфедерациялар Кубоги учун қуръа ташлаш маросими бўлиб ўтди. Унга кўра, саккизта миллий терма жамоа икки гуруҳга бўлинди.

Сан-Паулу шаҳрида ФИФА бош котиби Жером Вальке иштирокида кечган қуръа ташлаш маросимида дастлаб Бразилия ва Испания терма жамоалари учун гуруҳ танланди. «А» гуруҳ: Бразилия, Япония, Мексика, Италия;

«В» гуруҳ: Испания, Уругвай, Таити, Африка чемпиони.

Конфедерациялар Кубоги матчидаги Бразилиядаги бта шаҳар мезбонлик қилиши режалаштирилган. Илк ўйин мезбон ва япониялик футболчилар иштирокида ўтади. Финал баҳси эса 30 июнда Рио-де-Жанейродаги «Маракана» ўйигоҳида ўтказилади.

Мазкур турнирда бразилиялик таниқли ҳимоячи Кафу шарафига номланган «Кафуза» тўпларидан фойдаланилади.

МЕЗБОНЛИК УЧУН КУРАШ

Олимпиада ўйинлари мезбонлигини қўлга киритиш учун дунёнинг энг машҳур шаҳарлари ўз номзодини «илгари суриши» табиий ҳолга айланган. 2026 йилги қишки олимпия ўйинлари учун кураш бошлангани фикримиз тасдиғидир.

Юта губернатори Гари Герберт Солт-Лейк-Сити шаҳри мэри Ральф Бекер билан биргаликда бошқа даъвогарлар билан курашишга тайёр эканини билдириб, Халқаро олимпия қўмитасига билдирги йўлаган.

«Олимпиада—2026»га мезбон бўлиш истаги борлигини Денвер шаҳри ҳам билдирган. Агар Солт-Лейк-Ситида 2002 йили қишки Олимпиада ўтказилгани инобатга олинса, денверликларда ўз мақсадларига эришиш учун қўлай имконият тўғилди.

Солт-Лейк-Сити шаҳрида кечган мусобақалар қишки олимпия ўйинлари тарихида ўзгача из қолдирган: мамлакат бюджетига молиявий жиҳатдан катта фойда келтирган мусобақалар кўригига допинг билан боғлиқ муаммоларнинг қўлайиб кетгани доғ бўлиб тушганди.

АРГЕНТИНАЛИК ТЕННИСЧИ ФАОЛИЯТИНИ ЯКУНЛАДИ

Аргентиналик таниқли теннисчи Хуан Игнасио Чела профессионал спортчилик фаолиятига якун ясаганини расман маълум қилгани ҳақида «Eurosport.ru»да хабар тарқатилди.

Мазкур маълумот дастлаб ракеткачининг «Twitter»даги расмий саҳифасида пайдо бўлган. Ун беш йиллик теннисчилик фаолияти давомида Чела яхкалик баҳсларида олти марта бош совринни ютиб олган бўлса, учта муваффақиятга жўфтлик баҳсларида эришди. Эътиборлиси, Чела ҳисобидида барча галабалар қўмли кортларда кўла қиритилган.

Хуан Игнасионинг «Катта дубул» туркумидаги мусобақаларда омади юришмади. 2004 ва 2011 йилларда «Ролан Гаррос» ҳамда 2007 йили «US Open»да чорак финалга қадар етиб кела олди, холос.

Спорт оламида яхши ном қозongan Чела АТР рейтингини 176-ўринда якунлайдиган бўлди. У теннис ўйнаб, тахминан 6,5 миллион доллар жамғарди.

ЭНГ ЗУР БАСКЕТБОЛЧИ

Американинг машҳур нашрларидан бири «Sports Illustrated» таҳририяти томонидан 2012 йилнинг энг яхши спортчиси аниқланди. Унга кўра, «Майами» жамоаси ҳужумчиси Леброн Джеймс ортда қолаётган мавсумнинг «Энг яхши ўйинчиси» деган шарафга муносиб кўрилди.

У бироз олдин Миллий баскетбол ассоциацияси (МБА)нинг мунтазам чемпионатида «энг қимматли баскетболчи» деб эътироф этилганди. Шунингдек, жамоа сафида МБА чемпионлигини кўла қиритди ҳамда финал баҳсининг «Энг яхши ўйинчиси» соврини ҳам айнан Лебронга насиб этди. Ассоциация эса Джеймс Лондон олимпиадасида мамлакат терма жамоаси таркибида олтин медалга эришди.

Эслатиб ўтамиз, «Sports Illustrated» нашри соврини учун Джеймсдан ташқари Хусайн Болт, Майкл Фелпс, Габриэль Дуғлас (гимнастикчи), Мелисса Франклин (сузувчи), Мигела Кабрера (бейсболчи) ва Роберт Федерер номзоди ҳам кўрсатилганди.

ГАЗДАН ТУҒРИ Фойдаланиш — ХАВФСИЗЛИК ГАРОВИ

Халқ хўжалиги ривожига газ ёқилгиси муҳим неъмат, шу боис ундан хавфсизлик қоидалари асосида фойдаланишга эътиборни қучайтириш талаб этилади.

Сир эмас, кунлар совиши билан барча хонадонларда иситиш мақсадида газ ва электр асбобларидан фойдаланилади. Шу ўринда фуқароларимизга хавфсизлик қоидаларини яна бир қарра эслатмоқчимиз. Газ ҳидини сезгандан гугурт чақиш, қувурларни ўзбошимчилик билан плиталарга резина шланглар ёрдамида ёнғин хавфсизлиги қоидаларига зид равишда улаш мумкин эмас. Акс ҳолда, бу моддий зарар кўриш ёки жиддий тан жароҳатини олишга сабаб бўлади. Уйингиздан ўт балоси чиқмаслиги учун газдан фойдаланиш, ёнғин хавфсизлиги қоидаларига риоя қилиш лозим.

Мурод ЮЛДАШЕВ,
Тошкент шаҳар 20-ХЕХК инспектори

ТИПСИЗ ЁВ

Аксар ёнғинлар аҳоли тураржойларида содир бўлмоқда. Ушбу нохуш ҳолатларнинг учраётганига турли сабабларни кўрсатиш мумкин.

Таҳлилларга қарасак, жорий йилнинг шу пайтигача мамлакатимиз бўйича қайд этилган ёнғинларнинг асосий қисми иситиш печларидан нотўғри фойдаланиш, электр жиҳозларининг носозлиги, болаларнинг олов билан ўйнаш оқибатида рўй берган.

Шунингдек, кузатишлар газдан фойдаланишда ҳам бир қатор камчиликларга йўл қўйилаётганини кўрсатмоқда. Шу боис яна бир бор огоҳлантирамыз: қаерда носоз газ ускуналари қўлланилган экан, ўша жойда беминнат хизматчи бўлган олов тилсиз ёвга айланиши мумкин.

Т.НАЗАРОВ,
12-ХЕХО 23-ХЕХК бошлиқ ўринбосари,
капитан

«O'ZBEKISTON» nashriyot-matbaa ijodiy uyi

«O'zbekiston» nashriyot-matbaa ijodiy uyi tashkilotlarini hamkorlikka taklif etib, pochihrlik va matbaa mahsulotlarining barча tur-larini, jumladan:

- badiiy va bolalar adabiyoti;
- ijtimoiy-siyosiy adabiyotlar;
- ensiklopediyalar;
- rangli va bezakli mahsulotlar (albomlar, plakatlar, bukletlar, adres panjalari va boshqalar);
- kat'iy hisobda turuvchi raqamli blankalar, chек va ruyxatga oluvchi kitoblar;
- ukuv anjomlari (umumiy daftarlar, kundaqliklar, rasм daftarlari va boshqalar);
- import urini bosadigan xalq iste'moli molari;
- A4 va boshqa formatlardagi ofis-xujalik qog'ozlari, kanceliyariy kitoblari va boshqalari shartnoma asosida, qisqa mudatlar-da, yuqori sifat darajasida, kelingilgan narxlar-da tayirlab berishini matlum qiladi.

Murojaat uchun manzil: O'zbekiston Respublikasi, 100129, Toshkent shahar, Navoiy kuchi, 30.

Telefonlar: 244-34-01, 244-38-93, 244-37-81

Faks: (371) 244-38-10, 244-87-55.

e-mail: uzbekistan@iptd-uzbekistan.uz

Web: www.iptd-uzbekistan.uz

Ma'rifat

TA'SIS ETUVCHILAR:

O'zbekiston Xalq ta'limi vazirligi, O'zbekiston Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi, O'zbekiston Ta'lim, fan va madaniyat xodimlari kasaba uyushmasi Markaziy Kengashi.

Bosh muharrir:
Abdusamat RAHIMOV

Tahrir hay'ati: Madamin ARIPIANOV, Jumanazar BEK-NAZAROV, Baxtiyor DONIYOROV, Farrux JABBOV (bosh muharrirning birinchi o'rinbosari), Baxtiyor YOQUBOV (mas'ul kotib), Mahmuda MURZAYEVA, Husan NISHONOV (bosh muharrir o'rinbosari), Nurlan USMONOV (bosh muharrir o'rinbosari, "Uchitel' Uzbekistana"), Aleksey CHUKARIN (mas'ul kotib, "Uchitel' Uzbekistana"), Sa'dulla HAKIMOV.

Gazeta
O'zbekiston Matbuot va axborot agentligida № 0067 raqam bilan ro'yxatga olingan.

ISSN 2010-6416

INDEKS: 149, 150, Г.1218.

Tiraj 32255.
Hajmi 4 bosma taboq.
Ofset usulida bosilgan,
qog'oz bichimi A-3.

«Ma'rifat»-dan materiallarni ko'chirib bosish tahririyat ruxsati bilan amalga oshirilishi shart.
Tahririyatga kelgan qo'lyozmalar taqir qilinmaydi va muallifga qaytarilmaydi.

Reklama materiallari uchun tahririyat javobgar emas.

MANZILIMIZ: 100083, Toshkent,
Matbuotchilar ko'chasi, 32.

Web-site: www.marifat.uz

TELEFONLAR: mas'ul kotib — 233-99-15, umumiy o'rta va maktabgacha ta'lim yangiliklari bo'limi — 236-53-16, fan, oliy va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi yangiliklari bo'limi — 236-54-03, adabiyot, madaniyat, kasaba uyushmalari hayoti yangiliklari bo'limi — 236-54-69, ma'naviyat va maktabdan tashqari ta'lim yangiliklari bo'limi — 236-54-23, siyosat, xalqaro hayot va sport yangiliklari bo'limi — 236-55-58, reklama va marketing bo'limi — 233-42-92(faks), 236-54-17.

Bahosi sotuvda
erkin narxda

Dizaynerlar:
Malohat TOSHOVA,
Lilya BINASHEVA.
Navbachi muharrir:
Baxodir HALIMOV.

Navbachi:
Sherali NAMOZOV.

«Sharq» nashriyot-matbaa aksionerlik kompaniyasi bosmaxonasi.

Korxona manzili:
«Buyuk Turon» ko'chasi, 41-uy

Y'a akyn — 21.45
Toshirildi — 22.45